

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Katedra finančního práva a finanční vědy

**Transakce s pohledávkami z pohledu
daňového práva**

Diplomová práce

Ing. Luboš Zítka

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Pavlína Vondráčková

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 28. listopad 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 30. listopadu 2013

Ing. Luboš Zítka

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucí mé diplomové práce

JUDr. Pavlíně Vondráčkové za její odborné vedení a cenné připomínky.

Zároveň děkuji své rodině za celoživotní podporu.

Obsah

1. Úvod.....	6
2. Právní úprava pohledávek (pojem a transakce s pohledávkami) v soukromém právu.....	8
2.1. Obecné aspekty pohledávek v soukromém právu	8
2.2. Postoupení pohledávky	12
3. Vklad/kapitalizace pohledávky	21
4. Finančněprávní předpisy a vliv mezinárodního daňového práva.....	27
4.1. Účetní předpisy	27
4.2. Daňové předpisy.....	28
4.3. Vliv mezinárodního daňového práva	30
5. Financování ekonomických subjektů prostřednictvím transakcí s pohledávkami	33
5.1. Faktoring	34
5.2. Forfaiting.....	35
5.3. Vklad/kapitalizace pohledávky	35
6. Úprava aktivních transakcí s pohledávkami v daňových předpisech.....	37
6.1. Zákon o daních z příjmů.....	37
6.2. Zákon o dani z přidané hodnoty	49
6.3. Ostatní daňové předpisy	53
7. Vliv mezinárodního daňového práva na aktivní transakce s pohledávkami	56
7.1. Postoupení pohledávky	56
7.2. Vklad pohledávky	57
7.3. Smlouvy o zamezení dvojího zdanění.....	57
8. Výkladová činnost Ministerstva financí, role Komory daňových poradců a judikatura.....	59
8.1. Výkladová činnost Ministerstva financí České republiky.....	59
8.2. Role Komory daňových poradců České republiky.....	59
8.3. Vliv daňové judikatury.....	60

9. Závěr	62
10. Abstrakt	64
11. Abstract	65
12. Klíčová slova, název práce v anglickém jazyce	66
13. Seznam pramenů	67

1. Úvod

Vzhledem k neustále se zvyšujícímu podílu služeb, jejichž nedílnou součástí tvoří i služby realizované finančním sektorem, na celkové ekonomické produkci, dochází rovněž k rozvoji financování ekonomických subjektů prostřednictvím transakcí s pohledávkami.

Cílem této diplomové práce je zkoumání daňových implikací transakcí s pohledávkami, tedy operací, které jsou právně relevantní a u nichž nedochází k daňověprávním účinkům pouhým uplynutím času či provedení procesního úkonu (např. tvorba daňově uznatelných opravných položek), důležitá v tomto případě bude změna vlastnictví pohledávky (jež je definičním atributem v případě postoupení či vkladu pohledávky).

Pro usnadnění výkladu si dovoluji určité zobecnění a výše uvedené transakce budu nazývat *aktivními* transakcemi s pohledávkami a bude mezi ně patřit postoupení pohledávky či její vklad.

Ostatní operace s pohledávkami, jejichž analýza z daňověprávního pohledu není cílem této práce, mající daňověprávní účinky zejména plynutím času, např. tvorba daňových opravných položek, nebo realizací procesního úkonu, např. podmínka řádné účasti na soudním řízení pro možnost následného daňově relevantního odpisu hodnoty pohledávky, budou nazvány *pasivními* transakcemi s pohledávkami.

Přehled platné a účinné právní úpravy k 30. říjnu 2013 pohledávek v soukromém (občanském a obchodním) právu a přiblížení relevantních daňových předpisů bude obsahem druhé až páté kapitoly této diplomové práce.

Vzhledem k rekodifikaci občanského a obchodního práva účinné od 1. ledna 2014 jsou v rámci druhé a třetí kapitoly rovněž rozebrány změny v oblasti aktivních transakcí s pohledávkami, které přináší nový občanský zákoník a zákon o obchodních korporacích.

Náplní páté kapitoly je popis možností financování ekonomických subjektů prostřednictvím pohledávek, tedy ekonomická podoba aktivních transakcí s pohledávkami popsanych v předchozích kapitolách.

Změny ve vlastnictví pohledávek budou zkoumány zejména z hlediska jejich úpravy v daňových předpisech České republiky. Rozbor platné úpravy v jednotlivých daňových zákonech bude obsahem šesté části diplomové práce.

Cílem této části je přiblížení jednotlivých situací, které daňové předpisy normují při změně vlastnictví k pohledávce a jejich důsledků pro postupníka i postupitele.

Vzhledem k propojenosti české ekonomiky se světovou ekonomikou a z ní plynoucí účasti daňových nerezidentů na ekonomických transakcích v rámci České republiky budou rovněž nahlédnuty daňové implikace plynoucí ze vztahů s nimi souvisejících.

Z tohoto důvodu je pro úplnost pokrytí zvoleného tématu v rámci sedmé kapitoly pojednáno o daňových implikacích aktivních transakcí s pohledávkami, pokud je jeden ze subjektů transakce daňový nerezident České republiky.

Ekonomická realita přináší nové situace i v oblasti pohledávek a právní normy nemusí být ze své podstaty schopny vždy tyto nové situace uchopit včas či existují rozdílné názory, jak existující předpis na danou situaci aplikovat.

Vzniká tak potřeba interpretace daňových předpisů. V této souvislosti bude v předposlední, tedy osmé části prozkoumána role a působnost jednotlivých subjektů působících v oblasti interpretace daňových předpisů.

Obsahem závěrečné kapitoly bude zhodnocení, jak byl naplněn cíl diplomové práce.

2. Právní úprava pohledávek (pojem a transakce s pohledávkami) v soukromém právu

2.1. Obecné aspekty pohledávek v soukromém právu

Základní platnou právní normou, ze které bude vycházet právní vymezení pojmu pohledávka a úprava změny vlastnictví pohledávky je občanský zákoník¹ (dále jen „OZ“).

Vzhledem ke skutečnosti, že počínaje 1. lednem 2014 nabude účinnosti zcela nová základní norma občanského práva², budu níže rovněž zkoumat, zda jsou v oblasti pohledávek změny, které jsou z právního pohledu zásadní či odlišné oproti současné právní úpravě.

Jak je patrné, obě normy, tj. stávající i nový občanský zákoník mají stejný název, proto již nyní zavedeme pro nový občanský zákoník zkratku „NOZ“.

Pro vymezení druhého typu aktivních transakcí s pohledávkami, tj. vkladu, budou přiblížena příslušná ustanovení obchodního zákoníku³ (dále jen „ObchZ“).

V této souvislosti je vhodné zmínit, že i tato právní norma nebude k 1. lednu 2014 již platná. Převážná část stávající materie bude, vedle stávajícího zákona o přeměnách⁴, převzata NOZ a dále nabyde účinnosti zákon o obchodních korporacích⁵ (dále jen „ZOK“).

¹ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: 1964

² Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: 2012

³ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: 1991

⁴ Zákon č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev, ve znění pozdějších předpisů. In: 2008

⁵ Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), ve znění pozdějších předpisů. In: 2012

2.1.1. Vymezení pohledávky

Legální definici pojmu pohledávka lze nalézt v ustanovení § 488 OZ, které samo o sobě upravuje pojem závazkového právního vztahu a konstatuje, že „*závazkovým právním vztahem je právní vztah, ze kterého věřiteli vzniká právo na plnění (pohledávka) a dlužníkovi vzniká povinnost splnit závazek*“.

Z dikce předmětného ustanovení vyplývá, že nutným předpokladem pro existenci pohledávky v právním smyslu je existence závazkového právního vztahu.

Pohledávkou v takovém vztahu se rozumí právo věřitele požadovat na dlužníkovi plnění plynoucí z jejich vzájemného závazkového právního vztahu⁶.

Zrcadlem věřitelovi pohledávky je pak dlužníkův dluh. Na tomto místě je vhodné podotknout, že pojem závazek ve smyslu OZ zahrnuje jak věřitelovu pohledávku, tak dlužníkův dluh. Lze tedy konstatovat, že se jedná o dvojediný pojem v právním smyslu.

2.1.2. Vznik pohledávky

Vznik pohledávky v soukromém právu je obecně upraven v § 489 OZ. Dle tohoto ustanovení vznikají závazky (tedy produkty závazkového právního vztahu) z právních úkonů, tj. zejména ze smluv a dále ze způsobené škody, bezdůvodného obohacení či odlišných skutečností, které zákon uvádí.

Obecně lze konstatovat, že závazky tak vznikají z právních skutečností. Z těchto demonstrativně vyčtených právních skutečností jsou nejvýznamnější skupinou právní úkony.⁷

Nejčastěji tak pohledávka vznikne z dvoustranného právního úkonu, v tomto případě smlouvy.

⁶ *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2008, xvi, 1221 s. Velké komentáře. ISBN 978-807-4000-041, str. 1337

⁷ *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2008, xvi, 1221 s. Velké komentáře. ISBN 978-807-4000-041, str. 1339

Pohledávka však může vzniknout i z jednostranného právního úkonu, stanoví-li tak zákon, např. jednateleství bez příkazu § 472 OZ, veřejná soutěž § 847 OZ či veřejný příslib § 850 OZ.

V případě způsobené škody následkem porušení právní povinnosti nebo následkem škodní události, s níž zákon spojuje odpovědnost za škodu, tzv. delikttní závazky, a bezdůvodného obohacení jde o vznik pohledávky mimosmluvně, tj. nezávisle na vůli účastníků závazkového právního vztahu.

Jiné skutečnosti, s nimiž OZ spojuje vznik závazkového právního vztahu a tím i pohledávky, jsou v OZ výslovně stanoveny.

Tyto jiné skutečnosti jsou v zákoně uvedeny na různých místech a jsou velmi různorodé, jde tak např. o případ porušení smlouvy v případě prodlení, zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví rozhodnutím soudu, kdy je závazkový právní vztah založen mezi dosavadními spoluvlastníky.

Jako další příklady lze uvést vznik pohledávky při dědění, ručení, jednateleství bez příkazu apod.

Rozlišení právního důvodu vzniku konkrétního závazkového právního vztahu (a s ním spojenými dluhem a pohledávkou) je důležité z hlediska aplikace jednotlivých hmotněprávních ustanovení.

Například v případě vzniku závazku k placení smluvených úroků (např. z úvěru) se jedná o smluvní ujednání, tj. výsledek negociace mezi stranami reflektující smluvní volnost. Naproti tomu závazek platit úroky z prodlení vzniká přímo ze zákona a je legálním důsledkem prodlení dlužníka.

Lze uzavřít, že tam, kde existuje smluvně vzniklý závazkový právní vztah, kdy jeden subjekt plní druhému, nepředstavuje nárok na smluvené plnění nárok z odpovědnostního vztahu, ale o nárok z právního vztahu, jehož právním důvodem je smlouva.⁸

⁸ *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2008, xvi, 1221 s. Velké komentáře. ISBN 978-807-4000-041, str. 1340

V právní praxi je důležité striktně odlišovat pojmy závazkový právní vztah a závazek (tj. dluh a pohledávky).

Okamžik vzniku závazkového právního vztahu totiž většinou nebývá okamžikem vzniku závazku a okamžik vzniku závazku se nemusí krýt s okamžikem vzniku pohledávky z právního vztahu.

Důvodem pro nutnost přesného rozlišení mezi pojmy je aplikace přechodných ustanovení při změně zákona, neboť při tzv. nepravé zpětné působnosti se vznik právního vztahu posuzuje podle právních norem platných v době vzniku, zatímco existující práva a povinnosti, tj. závazek, smluvních stran jakož i nároky vzniklé za účinnosti nového právního předpisu, se posuzují podle tohoto nového právního předpisu.

Obsah závazku obecně vymezuje OZ v § 494. Dle předmětného ustanovení je z platného závazku dlužník povinen věřiteli něco dát, konat, něčeho se zdržet nebo něco trpět a věřitel je oprávněn tyto jednotlivé modalities subjektivního chování požadovat.

V souladu s právní teorií představují aktivní chování v právním smyslu první dvě zmíněné modalities, tj. dát a konat. Oproti tomu povinnost se zdržet či trpět představují pasivní modalities chování.⁹

V každém případě se musí jednat o závazek platný, tj. závazek existující v právním smyslu, tedy o závazek, který vznikl v souladu s právem.

V souladu s § 495 OZ platnosti závazku nebrání, není-li vyjádřena kauza, na jejímž základě je dlužník povinen věřiteli plnit. Avšak věřitel je povinen (relevantní pro případný spor o existenci závazku) prokázat důvod závazku.

Výjimkou je případ, kdy jsou cenné papíry vydány hromadně nebo jiný cenné papíry, kde to zákon stanoví; v těchto případech věřitel kauzu závazku. Přičemž kauzou se rozumí bezprostřední hospodářský cíl, na jehož základě závazek vznikl.

⁹ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995, xvi, 247 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 34-064-0177-5., str. 76-77

Pojem kauzy, tj. ekonomický důvod vzniku závazku, je nutno odlišovat od právního důvodu závazku, tj. titulu.

Titulem zpravidla bude smlouva nebo jiná právní skutečnost, na jejímž základě práva a povinnosti jednotlivých stran vyjádřená závazkem mezi stranami vznikla.¹⁰

2.1.3. Společné pohledávky a závazky

V hospodářské praxi nastávají rovněž případy, kdy na straně věřitele nebo na straně dlužníka může vedle sebe být účastníkem závazkového právního vztahu několik osob.

Na straně věřitelské je v takovém případě oprávněno vůči dlužníkovi společně a nerozdílně několik věřitelů a hovoříme tak o pluralitě věřitelů, aktivní solidaritě.

Platí však, že pohledávka, kterou věřitelé uplatňují vůči dlužníkovi je jedna (právní úprava OZ rozlišuje případy, kdy je předmětem závazku plnění dělitelné či nedělitelné).

Splní-li dlužník jednomu ze solidárních věřitelů celý závazek, nejsou již ostatní věřitelé od dlužníka nic žádat. Tato situace je upravena v ustanoveních §§ 512-514 OZ.

Pluralita na straně dlužníků, jinak také pasivní solidarita, představuje situaci, kdy více dlužníků má věřiteli splnit dluh společně a nerozdílně je upravena v § 511 OZ.

Z předmětného ustanovení vyplývá, že věřitel může v tomto případě požadovat plnění po kterémkoliv z dlužníků. Jestliže dluh splní jeden dlužník, povinnost splnit dluh ostatních dlužníků zanikne.

2.2. Postoupení pohledávky

Postoupením pohledávky rozumí platná právní úprava situaci, kdy dojde ke změně v osobě věřitele, tj. jedné ze stran právního vztahu.

V právní nauce je tato situace označována jako singulární sukcese, neboť u původního věřitele dochází ke změně právního postavení pouze v jedné oblasti jeho právní sféry.

¹⁰ Občanský zákoník: komentář. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2008, xvi, 1221 s. Velké komentáře. ISBN 978-807-4000-041, str. 1351

OZ upravuje postoupení pohledávky v § 524 až 530. Podstatou postoupení pohledávky je, že vlastnický titul k pohledávce jako k majetkové hodnotě přechází na nového věřitele, aniž by se pohledávka samotná ani její atributy (např. příslušenství) kvalitativně či kvantitativně měnily.

2.2.1. Smlouva o postoupení pohledávky

V souladu s § 524 odst. 1 a odst. 2 OZ, může věřitel svou pohledávku bez souhlasu dlužníka postoupit písemnou smlouvou jinému subjektu. S pohledávkou samotnou, jak bylo již naznačeno výše, přechází i její příslušenství a všechna práva s ní spojená.

Původní věřitel je označován jako cedent a nový věřitel jako cesionář. Vzhledem k tomu, že postoupení se formálně děje na základě smlouvy uzavřené konsensem postoupitele a postupníka, jde v daném případě o dvoustranný právní úkon.

V usnesení sp. zn. 21 Cdo 1954/2004¹¹ Nejvyšší soud ČR potvrdil, že smlouva o postoupení pohledávky představuje právní skutečnost, na jejímž základě dojde nejen k převodu pohledávek v takové smlouvě označených, ale např. i přechodu zástavního práva nebo ručení zajišťujícího postoupenou pohledávku, tj. přechod zajišťovacích instrumentů obecně.

Dlužník není na smlouvě o postoupení pohledávky nijak účasten, neboť se nemění jeho právní postavení plynoucí z jeho dluhu.

Pokud by však postupníkem byl dlužník sám, což zákon obecně nezakazuje, dojde k zániku závazku jako takového splynutím práva a povinnosti. Transakci tohoto typu by však bylo nutno posoudit rovněž z hlediska ustanovení § 39 OZ o dobrých mravech a jednání odporující zákonu.¹²

Je důležité zdůraznit, že předmětem postoupení je pouze individuálně určená pohledávka (jak bude nahlédnuto dále, NOZ přináší v této souvislosti významnou

¹¹ Civilní judikatura: výběr aktuálních rozhodnutí Nejvyššího soudu a Ústavního soudu České republiky: judikáty týkající se občanského soudního řádu a občanského zákoníku. 2. vyd. Editor Pavel Vrcha. Praha: Linde, 2005, 1295 s. ISBN 80-720-1542-7, str. 1016

¹² *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2008, xvi, 1221 s. Velké komentáře. ISBN 978-807-4000-041, str. 1413

změnu v podobě cese souboru pohledávek) a nikoli celý závazkový právní vztah mezi původním věřitelem a dlužníkem (jak bude nahlédnuto dále, NOZ umožní cesi celé smlouvy).

Písemná smlouva o postoupení pohledávky musí obsahovat jednoznačné určení postupované pohledávky (tj. předmět plnění, osoba dlužníka, popř. právní důvod), tak aby ji nebylo možno zaměnit s jinou pohledávkou. Nezbytnou náležitostí smlouvy však není specifikace výše peněžitého plnění.¹³

Zároveň na postupníka přechází i povinnosti, které má věřitel vůči dlužníkovi, např. poskytnutí potřebné součinnosti ke splnění dluhu či řádné přijetí dluhu od dlužníka.

Vzhledem k tomu, že OZ jednoznačně stanoví pro daný typ smlouvy písemnou formu, nedodržení této podmínky je stíháno absolutní neplatností. Je vhodné doplnit, že v případě zrušení smlouvy by byla na vztah mezi postupníkem a postupitelem použita ustanovení §§ 451 - 459 OZ o bezdůvodném obohacení.

Tématem postoupení pohledávky dle OZ se rovněž zabýval i Nejvyšší soud ČR (vybráno z knihy *civilní judikatura*¹⁴).

V rozsudku sp. zn. 33 Odo 329/2004, Nejvyšší soud ČR dovodil, že předmětem smlouvy o postoupení pohledávky dle ustanovení § 524 odst. 1 OZ může být i jiná než peněžítá pohledávka, tj. pohledávka jakéhokoliv druhu, v předmětném sporu šlo o pohledávku na vydání bezdůvodného obohacení v důsledku odstoupení od kupní smlouvy.

Dle rozsudku se může jednat o pohledávku, která ještě není splatná a rovněž i budoucí pohledávka. Základní podmínkou však je, že je pohledávka určitá a existující.

Z právního hlediska je zajímavý okamžik postoupení pohledávky vzniklé v budoucnu, kdy se tento okamžik shoduje s okamžikem vzniku pohledávky.

¹³ *tamtéž*, str. 1412

¹⁴ *Civilní judikatura: výběr aktuálních rozhodnutí Nejvyššího soudu a Ústavního soudu České republiky: judikáty týkající se občanského soudního řádu a občanského zákoníku*. 2. vyd. Editor Pavel Vrcha. Praha: Linde, 2005, 1295 s. ISBN 80-720-1542-7., str. 1017

2.2.2. Nemožnost postoupení pohledávky

Některé typy pohledávek však postoupit vůbec nelze. Příslušné restrikce jsou obsaženy v § 525 OZ¹⁵.

Postoupit tak v souladu s § 525 OZ nelze pohledávku:

- 1) (odst. 1), která zaniká nejpozději smrtí věřitele (např. právo na bolestné či právo na plnění vyživovací povinnosti apod.) nebo takovou pohledávku, jejíž obsah by se změnil při změně osoby věřitele (typicky by šlo o pohledávku, jejíž obsah je spjat s osobou dosavadního věřitele a výkon práva by znamenal pro dlužníka podstatnou změnu v jeho neprospěch). Dále nelze postoupit pohledávku, kterou nelze postihnout výkonem rozhodnutí (zde je důvodem ochrana nastoupivšího věřitele, tj. postupníka)
- 2) (odst. 2), jejíž postoupení by odporovalo dohodě s dlužníkem (dikce předmětného ustanovení předpokládá, že mezi dlužníkem a věřitelem lze platně sjednat zákaz postoupení věřiteli pohledávky, zákon nestanoví, že tento zákaz je nutno sjednat již v původním závazkovém vztahu mezi dosavadním věřitelem a dlužníkem. Uzavření postupní smlouvy dosavadní věřitel i přes existenci zákazu postoupení je stíháno absolutní neplatností tohoto právního úkonu v souladu s § 39 OZ. Dlužník je tak nadále povinen plnit dosavadnímu věřiteli, neboť jeho dluh vůči němu nezaniká. Naproti tomu plnění dlužníkem postupníkovi by zřejmě představovalo plnění bez právního důvodu a na daný režim by se aplikovalo ustanovení OZ o bezdůvodném obohacení.

2.2.3. Oznamovací povinnost postupitele

V souladu s § 526 odst. 1) OZ je postupitel povinen oznámit (tzn. jedná se o jednostranný právní úkon ze strany dosavadního věřitele) postoupení pohledávky dlužníkovi bez zbytečného odkladu.

Dokud však postupitel postoupení dlužníkovi neoznámí nebo mu stejnou skutečnost neprokáže postupník, platí, že se dlužník zproští závazku plněním dosavadnímu věřiteli.

¹⁵ *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2008, xvi, 1221 s. Velké komentáře. ISBN 978-807-4000-041, str. 1417 a 1418

Z dikce uvedeného ustanovení lze dovodit, že postoupení pohledávky se stává právně účinným vůči dlužníkovi teprve okamžikem oznámení (postupitelem) nebo prokázání (postupníkem) postoupení.

OZ nestanoví pro oznámení postupitelem kogentní formu, proto je zřejmě nutno splnit obecné požadavky kladené na právní úkon v souladu s § 34 OZ.

Pro usnadnění prokazování lze jistě v praxi doporučit písemnou formu oznámení s prokazatelným doručením. Zároveň je v § 526 odst. 2) OZ stanoveno, že v případě oznámení postupitelem není dlužník oprávněn požadovat průkaz postupní smlouvy.

Pokud jde o prokázání postoupení postupníkem, to bude zřejmě tento subjekt prokazovat písemnou smlouvu o postoupení uzavřenou s postupitelem.

Důsledky oznámení postoupení a následné neplatnosti postupní smlouvy se zabýval i Nejvyšší soud ČR ve svém usnesení sp. zn. 32 Odo 842/2003¹⁶.

V předmětném sporu soud zkoumal důsledky uhrazení pohledávky postupníkem dlužníkem v případě předchozího oznámení postoupení pohledávky dlužníkovi, pokud po úhradě pohledávky vyjde najevo skutečnost, že smlouva o postoupení pohledávky je neplatná.

Soud v daném případě dovodil, že v takovém případě došlo úhradou k zániku dlužnického závazku splněním, neboť dlužník nemá právo požadovat průkaz smlouvy o postoupení pohledávky a neměl by tedy být stíhán její případnou neplatností.

2.2.4. Odpovědnost postupitele v souvislosti s postoupenou pohledávkou

OZ v § 527 stanoví dva druhy odpovědnosti postupitele postupníkem a to (i) odpovědnost za existenci pohledávky a (ii) odpovědnost za dobytost pohledávky.

¹⁶ Civilní judikatura: výběr aktuálních rozhodnutí Nejvyššího soudu a Ústavního soudu České republiky: judikáty týkající se občanského soudního řádu a občanského zákoníku. 2. vyd. Editor Pavel Vrcha. Praha: Linde, 2005, 1295 s. ISBN 80-720-1542-7, str. 1018

Odpovědnost za existenci pohledávky

V souladu s § 527 odst. 1 OZ odpovídá v případě postoupení pohledávky za úplatu postupitel postupníkovi, pokud:

1) (písm. a)) se postupník nestal novým věřitelem pohledávky s dohodnutým obsahem. V tomto případě je nezbytné, aby postupovaná pohledávka existovala v době přechodu na postupníka

2) (písm. b)) dlužník splnil svůj dluh postupiteli dříve, než byl povinen jej splnit postupníkovi. V praxi půjde o případ, kdy pohledávka zanikla plněním postupiteli dříve, než se postoupení stalo účinné vůči dlužníkovi (tj. v mezidobí od účinnosti smlouvy o postoupení a oznámení/prokázání postoupení dlužníkovi)

3) (písm. c)) postoupená pohledávka nebo její část zanikla započtením pohledávky, kterou měl dlužník vůči postupiteli. Toto ustanovení reflektuje skutečnost, že dlužník může postupníkovi namítnout k započtení pohledávku, kterou měl v době, kdy mu bylo postoupení oznámeno nebo prokázáno, vůči postupiteli.

Odpovědnost za dobytost pohledávky

Dle ustanovení § 527 odst. 2 OZ ručí postupitel postupníkovi do výše přijaté úplaty s úroky za dobytost pohledávky, pokud se k tomu písemně zavázal.

Ručení však v daném případě zaniká, pokud postupník nevyvíjí nárok na dlužníkovi postoupenou pohledávku bez zbytečného odkladu u soudu.

Oproti výše uvedenému případu odpovědnosti za existenci pohledávky je zde výše ručení omezena přijatou úplatou včetně úroků (zřejmě reflektujících časovou hodnotu peněz).

Zajištěná pohledávka a předání dokladů k pohledávce obecně

V souladu s § 528 odst. 1 OZ je v případě zajištěného závazku postupitel povinen o postoupení pohledávky podat zprávu osobě, která zajištění závazku poskytla.

Dle § 528 odst. 2 OZ je postupitel povinen předat postupníkovi ohledně postoupené pohledávky všechny doklady. Jestliže by v důsledku porušení této postupiteli povinnosti vznikla škoda, lze uvažovat o aplikaci obecné odpovědnosti za škodu.¹⁷

2.2.5. Námitky proti pohledávce a možnost započtení

Zachování práva dlužníka uplatnit proti postoupené pohledávce námitky, které mohl uplatnit v době postoupení, i po postoupení pohledávky je zakotveno v § 529 odst. 1 OZ.

V souladu s § 529 odst. 2 OZ může dlužník použít k započtení vůči postupníkovi i své pohledávky (splatné i nesplatné) způsobilé k započtení vůči postupiteli, které existovaly v okamžiku, kdy bylo dlužníkovi oznámeno nebo prokázáno postoupení pohledávky (v souladu s § 526 OZ). Podmínkou však je, že dlužník bezodkladně tyto pohledávky oznámí postupníkovi.

2.2.6. Vymáhání postoupené pohledávky

Pokud jde o vymáhání postoupené pohledávky, upravuje OZ i situaci, kdy je postoupená pohledávka (z jakéhokoliv důvodu) vymáhána postupitelem.

V souladu s § 530 odst. 1 OZ totiž může na žádost postupníka postoupenou pohledávku vymáhat postupitel svým jménem na účet postupníka.

Pokud však bylo postoupení dlužníkovi oznámeno nebo prokázáno (v souladu s § 526 OZ), musí postupitel prokázat dlužníkovi souhlas postupníka s vymáháním. Zároveň však platí, že předmětnou pohledávku nevymáhá postupník.

V situaci, kdy pohledávku v souladu s výše uvedeným ustanovením vymáhá postupitel, může dlužník, dle § 530 odst. 1 OZ, použít své k započtení způsobilé pohledávky vůči postupiteli v době vymáhání postoupené pohledávky.

V tomto případě se tedy neuplatní podmínka existence pohledávky v okamžiku účinného postoupení dle § 529 odst. 2 OZ. Dlužník však v dané situaci nemůže použít k započtení pohledávky, které má vůči postupníkovi.

¹⁷ *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2008, xvi, 1221 s. Velké komentáře. ISBN 978-807-4000-041, str. 1423

2.2.7. Postoupení pohledávky v NOZ

Postoupení pohledávky je v NOZ upraveno v ustanovení §§ 1879 až 1887. Úprava přebírá úpravu v OZ, nicméně je důležité zmínit, že zužuje množinu zákazů postoupení pohledávky a upřesňuje podmínky a rozsah ručení postupitele.¹⁸

Globální cese

Jako pozitivní se jeví normování praktické situace, kdy je záměrem postoupit např. pohledávky vznikající z provozu obchodního závodu. Dle OZ je totiž nutno jednotlivé pohledávky úplně identifikovat, což dle mého názoru s sebou nese nadbytečné administrativní náklady při postupování.

NOZ na tuto situaci reagoval zavedením institutu postoupení souboru pohledávek ustanovením § 1887 (též nazýváno jako globální cese), který umožňuje postoupit soubor současných nebo budoucích pohledávek, je-li tento dostatečně určen.

Dostatečným určením se dle předmětného ustanovení zřejmě rozumí situace, kdy jde o pohledávky určitého druhu vznikající věřiteli v určité době nebo o různé pohledávky vzniklé ze stejného právního důvodu.

Postoupení smlouvy

Zajímavým institutem se jeví zavedení možnosti postoupení smlouvy, jež je upraveno v §§ 1895 až 1900 NOZ.

Podstatou postoupení smlouvy je smluvní převod práv a povinností smlouvou upravených smlouvou jednou ze smluvních stran na třetí osobu. V souladu s § 1895 NOZ platí, že lze postoupit smlouvu, jejíž povaha to nevylučuje, obdobně k úpravě OZ půjde zřejmě o situaci, kdy pohledávka musí být splněna konkrétnímu věřiteli či jiný případ závazku k osobnímu plnění některé ze smluvních stran apod.¹⁹

¹⁸ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2., str. 760

¹⁹ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2., str. 764

Je zřejmé, že se takový postup podstatně dotýká právního postavení druhé strany původní smlouvy, a proto se vyžaduje souhlas této smluvní strany buď předem, anebo následně.

Postoupení smlouvy nemůže být na újmu postoupené straně, proto jí zůstávají zachovány veškeré námitky, které jí podle smlouvy náleží.

V této souvislosti je vhodné zmínit, že si druhá strana původní smlouvy může při udělení souhlasu s postoupením smlouvy vyhradit i zachování jiných námitek, které má vůči postupníkovi i na základě jiných skutečností, než z postupované smlouvy.²⁰

Dle mého názoru však využití této možnosti může v některých případech podstatným způsobem snížit atraktivitu samotného institutu, neboť nový nabyvatel smlouvy nebude moci usuzovat na rozsah svých povinností pouze ze smlouvy samotné.

Tato skutečnost může vyústit v nárůst nákladů na předjednávání či vést k následným sporům o skutečný rozsah povinností a vymáhání případné škody vzniklé postupníkovi.

²⁰ tamtéž, str. 763 - 764

3. Vklad/kapitalizace pohledávky

Současná právní úprava obsahuje problematiku vkladu (a kapitalizace) pohledávky v obchodním zákoníku (dále jen „ObchZ“).

Vzhledem ke skutečnosti, že pohledávka bezpochyby představuje majetkovou hodnotu (tj. její hodnotu lze objektivně určit), umožňuje ObchZ, aby mohla být použita na úhradu vkladové povinnosti do obchodní společnosti (v souvislosti s nabytím účinnosti ZOK dojde k terminologické změně a namísto pojmu obchodní společnost bude zaveden pojem obchodní korporace).

V této souvislosti je, jak bude níže pojednáno nutno rozlišovat, zda jde v případě pohledávky, jež má být předmětem vkladu o pohledávku vůči třetí straně či pohledávku vůči samotné obchodní společnosti.

V návaznosti na výše uvedené pojednám dále o použití pohledávek v souvislosti s vkladem do obchodní společnosti odděleně.

Kritériem pro rozlišení tedy bude skutečnost, zda vkladatel vlastní pohledávku vůči obchodní společnosti samotné nebo zda se jedná o pohledávku vůči třetí straně.

V prvním případě budu hovořit o kapitalizaci pohledávky (neboť jak níže nahlédneme, taková pohledávka nemůže být předmětem vkladu), ve druhém pak o nepeněžitém vkladu.

Daná situace je zajímavá z právního hlediska, neboť stejný druh majetku, tj. pohledávka, se může kvalifikovat buď jako peněžní prostředek (kapitalizace pohledávky) v situaci peněžního vkladu nebo jako předmět nepeněžitého vkladu, tj. hodnota, která není peněžní, ale je penězi ocenitelná.

3.1. Pohledávka jako nepeněžitý vklad

Problematika vkladu společníka je pro všechny obchodní společnosti a družstvo v platné legislativě upravena v § 59 ObchZ.

§ 59 odst. 1 ObchZ stanoví, že vkladem společníka je souhrn peněžních prostředků (tedy peněžitý vklad) nebo jiných penězi ocenitelných hodnot (tedy nepeněžitý vklad),

které se určitá osoba do společnosti zaváže vložit a to za účelem nabytí či zvýšení účasti ve společnosti.

Z uvedeného ustanovení vyplývá, že vkladem mohou být peníze, věci movité a nemovité, dále pohledávky či jiná majetková práva nebo jiné hodnoty, jejichž hodnotu lze vyjádřit v penězích.

Pro případ nepeněžitěho vkladu pak § 59 odst. 2 ObchZ stanoví, že daný majetek musí být taková hospodářská hodnota, jež je zjistitelná, a který může společnost hospodářsky využít ve vztahu ke svému podnikání.

V souladu s § 59 odst. 3 ObchZ musí být hodnota nepeněžitěho vkladu (a tedy i pohledávky) uvedena ve společenské smlouvě, zakladatelské smlouvě nebo zakladatelské listině, nestanoví-li ObchZ jinak.

Dále platí, že hodnota nepeněžitěho vkladu do společnosti s ručením omezeným nebo do akciové společnosti se stanoví podle posudku zpracovaného znalcem nezávislým na společnosti jmenovaným pro tento účel soudem.

V této souvislosti se při vkladu pohledávky nabízí otázka, zda předmětem může být kromě pohledávky peněžitě i pohledávka nepeněžitá. Kladnou odpověď dovozují např. Štenglová, Plíva, Tomsa a kol.²¹

Je zřejmé, že u vkladu nepeněžitě pohledávky musí být splněny podmínky uvedené v § 59 odst. 2 ObchZ, tj. hodnota této pohledávky musí být zjistitelná a zároveň musí být hospodářsky využitelná pro podnikání společnosti.

V případě vkladu pohledávky je dle § 59 odst. 6 ObchZ nutno vykládat v souvislosti s příslušnými ustanoveními o postoupení pohledávky.

Postoupení pohledávky je upraveno v OZ. Platí tedy, že předmětem nepeněžitěho vkladu může být pouze taková pohledávka, jejíž postoupení není vyloučeno v souladu s § 525 OZ. Jak je pojednáno níže (Kapitalizace pohledávky), předmětem vkladu nemůže být pohledávka vůči společnosti samotné.

21 ŠTENGLOVÁ, Ivana, Stanislav PLÍVA a Miloš TOMSA. Obchodní zákoník: komentář. 12. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009, xxii, 1375 p. ISBN 80-740-0055-9, str. 227

3.2. Kapitalizace pohledávky

Zatímco pohledávka vůči třetí straně je při splnění podmínek stanovených ObchZ způsobilým předmětem nepeněžitěho vkladu do obchodní společnosti, pohledávka vůči společnosti, může být použita na úhradu vkladu peněžitěho, tj. na úhradu povinnosti splatit peněžitý vklad.

V tomto případě tak pohledávka, jež slouží k zápočtu, nahrazuje funkci peněz, které jsou obvykle používány na úhradu pohledávky společnosti z upsaného vkladu. V praxi se daná transakce obvykle označuje jako kapitalizace pohledávky.²²

Výše popsaná situace je upravena v ustanovení § 59 odst. 8 ObchZ, které výslovně pohledávku vůči společnosti samotné vylučuje z předmětu vkladu.

Toto ustanovení se do ObchZ dostalo novelou provedenou zákonem č. 370/2000 Sb. Zároveň je důležité zmínit, že možnost kapitalizovat pohledávku nelze použít při založení společnosti, ale pouze při zvýšení základního kapitálu.²³

ObchZ v předmětném ustanovení rovněž stanoví, že tato pohledávka může být započtena proti pohledávce společnosti na splacení vkladu nebo emisního kurzu jen pokud tak stanoví zákon.

Možnost započtení je v ObchZ upravena pro společnost s ručením omezeným v § 108 odst. a §125 odst. 1 písm. e) a pro akciovou společnost v § 163 odst. 3 a § 187 odst. 1 písm. b).

Předmětná ustanovení upravují situaci, kdy valná hromada vysloví souhlas se započtením nároků společníka či akcionáře vůči společnosti s nárokem společnosti na splacení peněžitěho vkladu

V praxi může být kapitalizací pohledávky řešeno několik odlišných situací, a to:

²² SKÁLOVÁ, Jana a Pěva POKORNÁ. *Účetní a daňové dopady transakcí v kapitálové společnosti*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2008, 309 s. ISBN 978-807-3573-973, str. 82

²³ ŠTENGLOVÁ, Ivana, Stanislav PLÍVA a Miloš TOMSA. *Obchodní zákoník: komentář*. 12. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009, xxii, 1375 p. ISBN 80-740-0055-9, str. 228

- (i) zvětšení podílu stávajícího společníka (akcionáře) na úkor ostatních společníků (akcionářů)
- (ii) zvýšení hodnoty vkladu jediného společníka (akcionáře); v této situaci se nemění míra účasti na společnosti, neboť společník (akcionář) je pouze jeden
- (iii) vstup nového společníka (akcionáře) do společnosti; v tomto případě představuje takto strukturovaná transakce řešení situace, kdy věřitel vlastní pohledávku vůči společnosti a oba subjekty se dohodnou na společném podnikání. Věřitel tak fakticky vymění svoji pohledávku za účast na podnikání dlužníka.²⁴

V případě kapitalizace pohledávky se logicky neuplatňuje podmínka uvedená v § 59 odst. 6 ObchZ, tj. že původní věřitel ručí za dobytost pohledávky, neboť v daném případě se nejedná o nepeněžitý vklad, pohledávka je započtena vůči dlužníkovi (společnosti) a tím právně zaniká.

3.3. Vklad pohledávky – úprava v ZOK

ZOK, který přináší zcela novou právní úpravu práva obchodních korporací, normuje problematiku vkladu a s ním související otázky v §§ 15 až 29.

Jak bylo dříve uvedeno, pojem vkladu je vymezen § 59 odst. 1 ObchZ jako souhrn peněžních prostředků (tedy peněžitý vklad) nebo jiných penězi ocenitelných hodnot (tedy nepeněžitý vklad), které se určitá osoba do společnosti zaváže vložit a to za účelem nabytí či zvýšení účasti ve společnosti.

Právní pojetí vkladu je v ZOK odlišné, neboť vkladem se dle ustanovení §15 odst. 1) ZOK rozumí peněžní vyjádření předmětu vkladu do základního kapitálu obchodní korporace. U akciové společnosti je pak vklad označován jako jmenovitá nebo účetní hodnota akcie.

Předmětem vkladu je, v souladu s odstavcem druhým předmětného ustanovení, věc, kterou se vkladatel zavazuje vložit do obchodní korporace za účelem nabytí v ní,

²⁴ SKÁLOVÁ, Jana a Pěva POKORNÁ. *Účetní a daňové dopady transakcí v kapitálové společnosti*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2008, 309 s. ISBN 978-807-3573-973, str. 83

případně zvýšení účasti (souhrnně ZOK tyto dvě eventuality označuje pojmem vkladová povinnost).

Vkladovou povinnost lze splnit buď formou peněžitého vkladu, tj. v penězích, nebo nepeněžítým vkladem, tj. vnesením jiné penězi ocenitelné věci, v našem případě pohledávky, ledaže by se jednalo o pohledávku za společností samotnou.

V § 17 odst. 2 ZOK je uvedeno, že ocenění nepeněžitého vkladu se uvede ve společenské smlouvě obchodní korporace.

V této souvislosti je tedy nutno zkoumat, zda i nadále platí povinnost zakotvená v ObchZ nechat nepeněžitý vklad ocenit znalcem jmenovaným soudem.

Odpověď na danou otázku nám poskytnou v případě společnosti s ručením omezeným § 143 ZOK a v případě akciové společnosti ustanovení § 251 ZOK.

Předmětná ustanovení sice obsahují povinnost nechat cenu nepeněžitého vkladu ocenit znalcem (na základě posudku zpracovaného znalcem podle jiného právního předpisu), avšak oproti ObchZ již neplatí, že znalec musí být jmenován soudem.

Domnívám se, že důsledkem této změny zřejmě bude snížení administrativní náročnosti při vnášení nepeněžitých vkladů. Méně příznivým důsledkem však může být účelový výběr znalců společnostmi.

V případě vnesení nepeněžitého vkladu formou pohledávky je v souladu s § 21 odst. 2 ZOK předmět vkladu vnesen (splacen) účinností smlouvy o vkladu pohledávky.

Na tuto smlouvu se přiměřeně aplikují ustanovení NOZ o postoupení pohledávky. Rovněž v daném případě platí, že vkladatel ručí za dobytost vnesené pohledávky do výše jejího ocenění.

3.4. Kapitalizace pohledávky – úprava v ZOK

V souladu s úpravou obsaženou v ObchZ se v § 21 odst. 3) ZOK stanoví, že pohledávka společníka za kapitálovou společností nemůže být předmětem vkladu do této společnosti.

Může být však smluvně započtena proti pohledávce společnosti na splacení emisního kursu²⁵ na základě písemné smlouvy o započtení, jejíž návrh schvaluje valná hromada kapitálové společnosti (tj. je v souladu s § 1 odst. 2 ZOK relevantní pouze pro společnost s ručením omezeným a akciovou společností).

²⁵ Emisním kursem se dle ustanovení § 15 odst. 4) ZOK rozumí vklad a případné emisní nebo vkladové ážio.

4. Finančněprávní předpisy a vliv mezinárodního daňového práva

4.1. Účetní předpisy

Mezi základní účetněprávní normy, ve kterých se nalézá úprava transakcí s pohledávkami, patří následující právní předpisy:

1. Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, v platném znění
2. Vyhláška č. 500/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, v platném znění, pro účetní jednotky, které jsou podnikateli účtujícími v soustavě podvojného účetnictví
3. České účetní standardy pro účetní jednotky, které účtují podle vyhlášky č. 500/2002 Sb.

Výše uvedené předpisy upravují zejména účtování o pohledávkách samotných, jejich příslušenství, opravných položkách, odpisu, atd.

Vzhledem k zaměření této práce nebude blíže pojednáno o detailech jednotlivých předpisů.

Za zmínku však stojí, že zmíněné předpisy tvoří pouze základ účetněprávní úpravy, neboť pro účetní specifika vybraných odvětví (např. finanční sektor, veřejný sektor) existují samostatné právní normy (např. Vyhláška MF č. 501/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, které jsou bankami a jinými finančními institucemi).

4.2. Daňové předpisy

Oblast transakcí s pohledávkami je v právním řádu České republiky upravena v následujících zákonech:

Zákon o daních z příjmů

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, v platném znění, (dále jen „ZDP“) je ze systematického hlediska členěn do následujících částí:

1. Úvod
2. Část první: daň z příjmů fyzických osob
3. Část druhá: daň z příjmů právnických osob
4. Část třetí: společná ustanovení
5. Část čtvrtá: zvláštní ustanovení pro vybírání daně z příjmů
6. Část šestá: přechodná a závěrečná ustanovení
7. Přílohy k ZDP

Důležitým předpisem pro oblast pohledávek je rovněž „zákon o rezervách“. Jelikož však předmětem této práce je pojednání o aktivních transakcích s pohledávkami bude níže přiblížen pouze obsah předmětné normy.

Zákon o rezervách

Zákon České národní rady č. 593/1992 Sb., o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů, v platném znění (dále jen „ZOR“) ZOR upravuje tvorbu zákonem uznaných rezerv a opravných položek k pohledávkám v následujícím druhovém členění:

- Bankovní rezervy a opravné položky
- Rezervy v pojišťovnictví
- Rezerva na opravy hmotného majetku
- Opravné položky k pohledávkám za dlužníky v insolvenčním řízení

- Opravné položky k nepromlčeným pohledávkám splatným po 31. prosinci 1994
- Opravné položky k pohledávkám z titulu ručení za celní dluh
- Rezerva na pěstební činnost
- Ostatní rezervy

Z hlediska transakcí s pohledávkami je ZOR důležitý zejména pro pasivní transakce, neboť tvorba, změna výše či rozpuštění opravných položek k pohledávce mohou modifikovat základ daně z dané transakce.

Zákon o dani z přidané hodnoty

Zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty v platném znění (dále jen „ZDPH“) je ze systematického hlediska členěn do následujících částí:

1. Část první: základní ustanovení
2. Hlava I: obecná ustanovení
3. Hlava II: uplatňování daně (daňové subjekty, místo plnění, vymezení plnění, uskutečnění plnění a daňová povinnost, daňové doklady, základ daně a výpočet daně, oprava základu daně, sazba daně a oprava sazby daně, osvobození od daně bez nároku na odpočet daně, osvobození od daně s nárokem na odpočet daně, odpočet daně, vracení daně a prodej zboží za ceny bez daně)
4. Hlava III: zvláštní režimy
5. Hlava IV: správa daně v tuzemsku
6. Část druhá: přechodná, zrušovací a závěrečná ustanovení

Zákon o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí

Zákon č. 537/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí, v platném znění (dále jen „ZDDPN“) je ze systematického hlediska členěn do následujících částí:

1. Úvodní ustanovení
2. Část první: oddíl první (daň dědická), oddíl druhý (daň darovací), oddíl třetí (daň z převodu nemovitostí)
3. Část druhá: společná ustanovení
4. Část třetí: ustanovení přechodná a závěrečná

4.3. Vliv mezinárodního daňového práva

Předmětem úpravy mezinárodního daňového práva jsou především otázky mezinárodního dvojího zdanění, jimiž se rozumí současné zdanění téhož příjmu nebo majetku u téhož poplatníka ve dvou nebo i více státech.

Z právního hlediska je mezinárodní dvojí zdanění výsledkem kolize daňových předpisů dvou nebo více států.²⁶

Řešením výše nastíněné problematiky se zabývají smlouvy o zamezení dvojího zdanění.

Mezinárodní smlouva o zamezení dvojího zdanění omezuje právo smluvního státu požadovat v určitém případě placení daně od osoby, která v tomto státě podléhá zdanění podle vnitrostátních daňových předpisů tohoto státu.²⁷

Sjednávání mezinárodních smluv o zamezení dvojího zdanění náleží v souladu s čl. 63 Ústavy České republiky prezidentovi republiky. Tato pravomoc prezidenta však může být přenesena na vládu či na její jednotlivé členy se souhlasem vlády.

²⁶ BAKEŠ, Milan. *Finanční právo*. 6. upr. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, xxx, 519 s. Právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-440-7, str. 280

²⁷ tamtéž

Vzhledem ke skutečnosti, že jde o finančněprávní problematiku, jsou mezinárodní smlouvy o zamezení dvojího zdanění sjednávány a podepisovány ministrem financí České republiky.

Před nabytím platnosti a účinnosti mezinárodní smlouvy o zamezení dvojího zdanění je nutné, aby příslušný dokument (i) prošel schvalovacím procesem v parlamentu České republiky (je-li podán kvalifikovaný návrh, musí být rovněž příslušná smlouva přezkoumána Ústavním soudem České republiky z hlediska souladu s ústavním pořádkem), (ii) byl ratifikován prezidentem republiky, (iii) došlo k výměně ratifikačních listin (iv) smlouva byla publikována ve Sbírce mezinárodních smluv sdělením Ministerstva financí České republiky.

Vzhledem k potřebě standardizace (potřeba jednotných definic) mezinárodních smluv o zamezení dvojího zdanění, slouží jako předloha mezi hospodářsky vyspělými státy vzorové smlouvy vypracované Organizací pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD - Organization for Economic Cooperation and Development).

Oproti tomu smlouvy o zamezení dvojího zdanění mezi hospodářsky vyspělými a rozvojovými státy nebo rozvojovými státy navzájem jsou obvykle sjednávány podle vzorové smlouvy a doporučení Organizace spojených národů (OSN).

Některé státy však dávají přednost použití vlastního vzoru, např. USA.²⁸ Z této skutečnosti lze dovozovat, že vlastní vzor bude používán zejména v situacích, kdy jeden ze smluvních partnerů má dominantní postavení (hospodářské, politické) a je schopen v podstatě nezávisle prosadit své ekonomické zájmy.

²⁸ tamtéž, str. 284 – 285

Smlouvy o zamezení dvojího zdanění jsou v souladu se vzorovou smlouvou OECD obvykle členěny na 16 následujících článků:²⁹

1. Definice – důležité výrazy, jejichž úprava je žádoucí pro zajištění jednotné interpretace
2. Daňový domicil – neboli vztah poplatníka (daňového rezidenta) je státu, který je založen jeho osobní daňovou příslušností
3. Zdanění obchodních a průmyslových zisků
4. Zabránění daňovému úniku
5. Zdanění zisků z letecké a námořní dopravy
6. Zdanění dividend a jiných podílů na čistém zisku kapitálových společností
7. Zdanění úroků
8. Zdanění licenčních poplatků
9. Zvláštní ustanovení ke zdanění dividend, úroků a licenčních poplatků
10. Zdanění příjmů z výkonu svobodného povolání
11. Příjmy ze zaměstnání (ze závislé činnosti)
12. Zdanění tantiém
13. Zdanění příjmů umělců a sportovců
14. Zdanění jiných příjmů
15. Vyloučení dvojího zdanění ve státě příjemce
16. Všeobecná ustanovení

²⁹ tamtéž, str. 285 - 290

5. Financování ekonomických subjektů prostřednictvím transakcí s pohledávkami

Obecně lze konstatovat, že každá společnost má dvě skupiny aktiv a to aktiva trvalá a dočasná.³⁰

Kritériem pro rozlišení je frekvence jejich obnovy a s ní spojenou potřebou finančních zdrojů s různou dobou splatnosti.

Je zřejmé, že zdrojem financování trvalých aktiv budou převážně trvalé zdroje (zejména prostředky vlastníků společnosti trvale umístěné do společnosti). Výnosem z těchto zdrojů financování pro vlastníka pak je zpravidla podíl na zisku.

Financování dočasných aktiv bude zajištěno dočasnými zdroji.

Z ekonomického pohledu jde o dvě strany téže mince, tj. aktivum představuje konkrétní výsledek použití ekonomického zdroje.

Financovat společnost lze mnoha způsoby. Mezi základní způsoby financování patří financování vlastním kapitálem, dluhopisy, dodavatelským úvěrem, zálohami od odběratelů, předčasným inkasem pohledávek, eskontem směnky, bankovním úvěrem, kontokorent, směnečný program a konečně postoupením pohledávky.

Postoupení pohledávky: ekonomický pohled

Z ekonomického pohledu představuje postoupení pohledávky prodej majetku společnosti za účelem získání finančních prostředků.

V této souvislosti nezmiňuji vklad pohledávky (i když z právního hlediska je upraven obdobně jako postoupení pohledávky), neboť cílem této transakce je získání či navýšení podílu ve společnosti a nikoliv získání finančních prostředků.

³⁰ KISLINGEROVÁ, Eva. *Manažerské finance*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, xl, 745 s. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7179-903-0. , str. 539

Z hlediska financování společnosti prostřednictvím postoupení pohledávek lze rozlišit tři základní formy a to:

- Faktoring
- Forfaiting
- Vklad pohledávky

5.1. Faktoring³¹

Předmětem faktoringu je pravidelný odkup krátkodobých pohledávek (tj. pohledávek se splatností do jednoho roku) faktoringovou společností. V praxi je faktoring rozlišován na pravý (bezregresní) a nepravý (regresní).

V případě pravého faktoringu nese riziko neuhrazení pohledávky faktoringová společnost, která zároveň nemá možnost zpětného postihu, tj. regrese, vůči původnímu věřiteli.

Oproti tomu u nepravého faktoringu jde o situaci, kdy věřitel stále nese riziko z nezaplacení pohledávky.

Dodavatel obvykle obdrží zálohu ve výši 80 až 90% z hodnoty pohledávky a případně další částku při zaplacení odběratelem.

Odměnou faktoringové společnosti je provize a úrok. Provize se určuje jako určité procento (0,2 až 3%) z hodnoty pohledávky a má zejména pokrýt administrativní náklady faktoringové společnosti spojené s transakcí.

Výše úroku je odvislá od ceny peněz na trhu s obdobnou splatností jako postupovaná pohledávka. Jak uvádí Kislingerová a kol., spodní hranicí pro vytvoření faktoringového vztahu bývá roční objem postupovaných pohledávek v minimální výši 30 mil. Kč.

³¹ tamtéž, str. 551

5.2. Forfaiting

Podstatou forfaitingu je odkup středně a dlouhodobých pohledávek forfaitingovou společností, tj. forfaitérem, bez možnosti zpětného postihu původního věřitele, tj. postupitele.³²

Pohledávku i její postoupení doprovází směnka vystavená odběratelem.

Pohledávky, které jsou odkupované forfaitérem musí splňovat několik požadavků.³³ Splatnost těchto pohledávek většinou přesahuje 90 dnů, obvykle je dlužníkem zahraniční subjekt. Dále platí, že měna, na kterou znějí, je volně směnitelná a jejich hodnota přesahuje ekvivalent 200,00 USD a musí být zajištěné.

Na základě uvedeného lze konstatovat, že forfaiting je vhodným nástrojem pro společnosti dodávající do zahraničí zboží nebo služby větších hodnot, zejména investiční celky.

Pomocí forfaitingu tak mohou dodavatelé omezit či zcela vyloučit rizika spojená s odběratelem, teritoriem a měnovým rizikem. Neméně podstatnou výhodou je získání provozního kapitálu pro financování potřeb společnosti dříve než v případě klasického inkasa pohledávek.³⁴

5.3. Vklad/kapitalizace pohledávky

Z ekonomického pohledu představuje vklad pohledávky (v tomto případě s určitým zjednodušením, neboť v případě pohledávky společníka vůči společnosti jde v právním smyslu o započtení na pohledávku společnosti z upsaného peněžitého vkladu) rovněž zdroj financování společnosti.

Z praktického hlediska je vhodné zmínit, že zatímco kapitalizací pohledávky vůči společnosti samotné nedojde ke zvýšení finančních prostředků společnosti (ale ani ke

³² tamtéž, str. 551

³³ DRBOHLAV, Josef a Tomáš POHL. *Pohledávky z právního, účetního a daňového pohledu*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, 241 s. Daňová řada. ISBN 978-80-7357-599-1., str. 180

³⁴ tamtéž

snížení, neboť společnost nemusí reálně hradit svůj závazek), v případě vkladu pohledávky vůči jinému subjektu dojde ke zvýšení finančních prostředků (samozřejmě za podmínky, že je pohledávka uhrazena dlužníkem)

6. Úprava aktivních transakcí s pohledávkami v daňových předpisech

6.1. Zákon o daních z příjmů

Jak bylo pojednáno v obecné části práce, ZDP je z hlediska systematického členění na šest částí.

Cílem níže uvedeného výkladu je nahlédnout, jak je problematika aktivních transakcí s pohledávkami pojata v jednotlivých částech ZDP. V souladu se zaměřením této práce se budu zabývat problematikou aktivních transakcí s pohledávkami, tj. postoupením pohledávky a vkladem pohledávky.

Níže uvedený výklad je systematicky rozdělen na část, která se zabývá daňovými implikacemi postoupení pohledávky u poplatníků, kteří nevedou účetnictví, dále u účtujících poplatníků, u poplatníků u nichž pohledávka není součástí obchodního majetku a v případě postoupení pohledávky jsou rovněž přiblíženy zvláštní režimy postoupení pohledávek.

6.1.1. POSTOUPENÍ POHLEDÁVKY

6.1.1.1. Transakce s pohledávkami mimo předmět daně z příjmů

Před analýzou konkrétní úpravy aktivních transakcí s pohledávkami v ZDP je nutno uvést, že určité typy transakcí s pohledávkami jsou u fyzických osob mimo předmět daně z příjmů fyzických osob (viz níže).

V úvodním ustanovení části první ZDP a to v § 3 odst. odst. 4 písm. b) je uvedeno, že předmětem daně nejsou (tedy nepodléhají zdanění) úvěry a půjčky s výjimkou:

bod 1) *příjmu, který věřitel nabyl z vrácené půjčky nebo úvěru úplatným postoupením pohledávky vzniklé na základě této půjčky nebo úvěru, a to ve výši rovnající se rozdílu mezi příjmem plynoucím z vrácení půjčky nebo úvěru a cenou, za kterou byla pohledávka postoupena.*

bod 2) *příjmu plynoucího poplatníkovi, který vede daňovou evidenci, z eskontního úvěru ze směnky, kterou je hrazena pohledávky.*

Na první pohled se může zdát nespravedlivé, že přestože zákonodárce deklaruje, že úvěry a půjčky nejsou obecně předmětem daně, tak v tomto konkrétním případě je skutečnost odlišná.

V ekonomické praxi se však jedná o situaci, kdy je věřiteli poskytnuta směnka a finanční instituce mu proti této směnce poskytne úvěr, tj. eskontuje ji a platbu poté požaduje typicky od výstavce či ručitele směnky.

Eskontní úvěr je zde tedy používán jako platební nástroj a není důvodu tento příjem dosažený věřitelem nezahrnout do předmětu daně z příjmů fyzických osob.

6.1.1.2. Pohledávky v daňové evidenci

Z pohledu dalšího výkladu se na tomto místě jeví užitečné uvést § 4 odst. 4, ZDP kde je, kromě jiného, stanoveno, že pohledávky, které jsou ve vlastnictví poplatníka, a o kterých je nebo bylo účtováno, a *nebo jsou nebo byly uvedeny v evidenci majetku a závazků pro účely stanovení základu daně a daně z příjmů (dále jen „daňová evidence“)* jsou pro účely ZDP zahrnuty do tzv. obchodního majetku.

Do obchodního majetku dále patří i ostatní majetkové hodnoty, které ZDP v předmětném ustanovení vymezuje jako věci a jiná práva a penězi ocenitelné jiné hodnoty.

Zároveň je vhodné pro úplnost zmínit, že dnem vyřazení pohledávky z obchodního majetku rozumí den, kdy bylo poplatníkem naposledy o majetku účtováno nebo byl tento majetek naposledy uváděn v daňové evidenci.

6.1.1.2.1 Daňové implikace postoupení pohledávky v daňové evidenci a při uplatňování výdajů procentem z příjmů

Z pohledu daňového režimu pohledávek je vhodné se na tomto místě zabývat specifickým režimem, který s sebou přináší postoupení pohledávky u poplatníků, kteří (i) nevedou účetnictví, ale daňovou evidenci, nebo (ii) uplatňují výdaje procentem z příjmů.

Postoupení pohledávky v daňové evidenci

Nejprve se zaměříme na daňový režim postoupení pohledávky u poplatníků, kteří vedou daňovou evidenci.

Odlišnost daňového režimu plyne ze skutečnosti, kdy příjem z titulu pohledávky je pro daňové účely relevantní ve většině případů až v okamžiku úhrady.

Pro úplnost zmiňuji, že obdobný režim je relevantní pro poplatníky s příjmy z pronájmu, tj. dle § 9 ZDP.

ZDP upravuje daňový režim postoupení pohledávky v případě vedení daňové evidence jak pro postupitele, tak pro postupníka.

Postupitel vedoucí daňovou evidenci

Daňový režim v případě postoupení pohledávky poplatníkem vedoucím daňovou evidenci nalezneme ve společných ustanoveních ZDP a to konkrétně v § 23 odst. 14 ZDP, kde je stanoveno, že u poplatníků, kteří nevedou účetnictví je při postoupení pohledávky (s výjimkou pohledávky podle § 33 zákona o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku) příjmem hodnota této pohledávky, a to i pro případ, že se jedná o pohledávku nabytou postoupením nebo vkladem za cenu nižší než je její hodnota.

Dále je stanoveno, že *u pohledávek uvedených v § 24 odst. 2 písm. y) je příjmem částka, za kterou byly pohledávky postoupeny.*

Postupník vedoucí daňovou evidenci

Daňový režim nabyvatele vedoucího daňovou evidenci je upraven v § 25 odst. 1 písm. z) ZDP, který stanoví, že za výdaj na dosažení, zajištění a udržení příjmů nelze uznat jmenovitou hodnotu pohledávky nebo pořizovací cenu postoupené pohledávky s výjimkou uvedenou v §§ 24 a 10 ZDP.

V souladu s § 24 odst. 2 písm. o) ZDP je u poplatníků, kteří vedou daňovou evidenci, výdajem pořizovací cena pohledávky nabyté postoupením, ale pouze do výše příjmů plynoucích z jejich úhrady dlužníkem nebo při následném postoupení této pohledávky postupníkem.

Z uvedeného je zřejmé, že hodnota pohledávky může být daňovým výdajem pouze v období, kdy je samotná pohledávka uhrazena či poplatník pohledávku dále postoupí a obdrží úhradu od nového věřitele.

Postupitel uplatňující výdaje procentem z příjmů

Zejména z důvodu snížení administrativní zátěže, umožňuje ZDP určitému okruhu poplatníků (poplatníci dosahující příjmy z podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti, § 7 ZDP a příjmy z pronájmu, § 9 ZDP), aby své výdaje uplatňovali procentem z dosažených příjmů.

V tomto případě se rovněž aplikuje § 23 odst. 13 ZDP, tj. zdanitelným příjmem poplatníka je hodnota pohledávky i pokud tato byla postoupena za nižší cenu. Dle předemtného ustanovení se však nepostupuje, pokud pohledávka vznikla u fyzické osoby z titulu příjmu osvobozeného od daně nebo příjmu, který není předmětem daně z příjmů fyzických osob.

Hodnota pohledávky je zjistitelná z evidence pohledávek, kterou jsou výše uvedení poplatníci povinni vést v souladu s § 7 odst. 8 ZDP nebo § 9 odst. 5 ZDP.

Postoupení pohledávky, která není součástí obchodního majetku

V praxi se mohou vyskytnout rovněž případy, kdy poplatník postupuje pohledávku, která není součástí obchodního majetku.

V tomto případě se jedná o tzv. ostatní příjem dle § 10 ZDP. Rovněž v této situaci se postupuje dle výše zmiňovaného ustanovení § 23 odst. 13 ZDP.

Jako výdaj si může postupitel uplatnit hodnotu pohledávky v souladu s § 10 odst. 5 ZDP.

6.1.1.2. Postoupení pohledávky poplatníky, kteří vedou účetnictví

Jak bude dále nahlédnuto, problematika postoupení pohledávky je pro poplatníky, kteří vedou účetnictví je v ZDP poměrně podrobně upravena.

6.1.1.2.1. Postoupení pohledávky – postupitel

V souladu s ustanovením § 24 odst. 2 písm. s) bodu 1 ZDP platí, že při postoupení pohledávky se u poplatníků, kteří vedou účetnictví, považuje za daňový výdaj jmenovitá hodnota pohledávky, avšak pouze do výše příjmů plynoucích z jejího postoupení.

Tyto příjmy jsou zvýšeny o vytvořenou opravnou položku nebo rezervu dle ZOR. U pohledávky, která je postoupena před lhůtou splatnosti platí, že příjmy z postoupení jsou zvýšeny o diskont připadající na dobu zbývající do lhůty splatnosti.

6.1.1.2.2. Postoupení pohledávky – postupník

Dopady pro postupníka z hlediska daně z příjmů jsou upraveny v § 24 odst. 2 písm. s) bod 2 ZDP.

V souladu s tímto ustanovením je pro postupníka daňovým nákladem pořizovací cena pohledávky nabyté postoupením, a to do výše příjmu plynoucího z její úhrady dlužníkem nebo při následném postoupení postupníkem.

Stejně jako u výše popsané situace postupitele se i příjem postupníka v daném případě zvyšuje o daňové opravné položky či rezervy vytvořené dle ZOR a dále diskont připadající na zbývající dobu splatnosti, pokud je pohledávka postupována před splatností.

Z výše uvedeného je zřejmé, že by mělo být v zájmu postupitele i postupníka při následném postoupení, aby byly pohledávky postupovány za hodnoty co nejméně odlišné od jejich nominální hodnoty/pořizovací ceny, s cílem minimalizace daňově neuznatelných nákladů.

6.1.1.3. Zvláštní daňové režimy postupování pohledávek

6.1.1.3.1. Obchodování s pohledávkami

Počínaje 1. lednem 2004 upravuje ZDP v ustanovení § 24 odst. 14 specificky daňové implikace v případě obchodování s pohledávkami. ZDP v této souvislosti hovoří o poplatnících, jejichž hlavním předmětem činnosti je nákup, prodej a vymáhání pohledávek.

Předmětné ustanovení reflektuje ekonomickou praxi, kdy v případě subjektů, kteří s pohledávkami obchodují formou souboru pohledávek, tj. není stanovena individuální cena pohledávek. Může tak docházet k situacím, kdy výsledkem obchodování z některých pohledávek je zisk a z některých ztráta.

Do roku 2004 však ZDP neumožňoval jednotlivé výsledky kompenzovat. Ztrátou se rozumí pořizovací cena či její část, která je podle jednotlivých ustanovení ZDP daňově neuznatelná.³⁵

Vzhledem k rozsahu předmětného ustanovení se dále zaměříme na jeho nejdůležitější znaky, tj.:

(i) okruh poplatníků, kteří mohou ustanovení použít

Pro účely ZDP se za poplatníky, jejichž hlavním předmětem činnosti je nákup, prodej a vymáhání pohledávek, považují poplatníci, jejichž příjmy (výnosy) tvoří alespoň z 80% příjmy (výnosy) plynoucí v souvislosti s nákupem, prodejem, držbou a vymáháním nakoupených pohledávek.

(ii) typ pohledávek, které mohou být v souboru pohledávek

Souborem pohledávek se rozumí pro účely ZDP soubor pohledávek, které poplatník nakoupí od jedné osoby v jednom zdaňovacím období (případně období, za něž je podáváno daňové přiznání).

Přestože § 24 odst. 14 ZDP neupravuje typ pohledávek, na které by se předmětné ustanovení aplikovalo, ctí se úzus, že jde o pohledávky typické pro činnost poplatníka, např. pohledávky z obchodního styku u „běžného“ poplatníka nebo úvěrové pohledávky u bank.³⁶

³⁵ DRBOHLAV, Josef a Tomáš POHL. *Pohledávky z právního, účetního a daňového pohledu*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, 241 s. Daňová řada. ISBN 978-80-7357-599-1., str. 170

³⁶ DRBOHLAV, Josef a Tomáš POHL. *Pohledávky z právního, účetního a daňového pohledu*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, 241 s. Daňová řada. ISBN 978-80-7357-599-1., str. 172

(iii) princip kompenzace

ZDP stanoví v § 24 odst. 2 písm. s) pro poplatníky vedoucí účetnictví obecné pravidlo, že daňovým výdajem je (i) jmenovitá hodnota pohledávky při jejím postoupení nejvýše však do výše příjmu z postoupení a dále (ii) pořizovací cena u pohledávky nabyté postoupením do výše příjmu z její úhrady dlužníkem nebo postupníkem při následném postoupení.

Jako daňový výdaj je pak dle předmětného ustanovení možno uznat úhrn pořizovacích cen pohledávek nebo jejich částí, které nelze uznat podle ostatních ustanovení ZDP a to až do výše úhrnu zisků z jiných pohledávek v rámci stejného souboru pohledávek v daném zdaňovacím období.

(iv) vymezení zisku z pohledávky

Ziskem z pohledávky v konkrétním zdaňovacím období pro účely ZDP rozumí úhrn příjmů plynoucích v tomto období z úhrad pohledávky (dlužníkem nebo postupníkem v případě dalšího postoupení), zvýšený o dříve vytvořenou opravnou položku nebo rezervu (její část) podle ZOR ve výši převyšující pořizovací cenu pohledávky sníženou o částky úhrad dlužníkem v předchozích zdaňovacích obdobích a o části pořizovací ceny pohledávky odepsané v předchozích zdaňovacích obdobích. Pro účely stanovení zisku z pohledávky nelze však pořizovací cenu pohledávky snížit o částku vyšší, než je pořizovací cena pohledávky.

Výše uvedené lze zjednodušeně shrnout tak, že poplatník porovnává příjmy s pořizovací cenou a to při prodeji pohledávky nebo úhradě od dlužníka. Pro názornost níže uvedme i jednoduchý vzorec:³⁷

$$\text{ZISK} = \text{SUMA P} + \text{ZOP} - (\text{PC} - \text{Ú} - \text{O})$$

SUMA P úhrn příjmů plynoucích z úhrad dlužníkem nebo příjmů z postoupení pohledávky v konkrétním období

ZOP opravná položka k pohledávce vytvořená dle ZOR

³⁷ tamtéž, str. 173

PC	pořizovací cena pohledávky
Ú	úhrady pohledávky dlužníkem v předchozích zdaňovacích obdobích
O	odpis části pořizovací ceny pohledávky v minulých letech

Pokud je výsledkem výše uvedeného vzorce záporná hodnota, jde o ztrátu z pohledávky, kterou lze kompenzovat vůči zisku z jiné pohledávky avšak ze stejného souboru pohledávek.

V § 24 odst. 14 ZDP je však řešena i situace, pokud by ztráta v rámci souboru převýšila zisk (viz níže).

(v) princip přenosu ztráty z obchodování s pohledávkami.

„...Pokud celkový úhrn pořizovacích cen nebo jejích částí, které nelze uznat jako výdaj (náklad) podle ustanovení tohoto zákona, je za zdaňovací období vyšší než celkový úhrn zisků z jiných pohledávek v rámci stejného souboru pohledávek, lze tento rozdíl u poplatníků, jejichž hlavním předmětem činnosti je nákup, prodej a vymáhání pohledávek, uplatnit jako výdaj (náklad) nejdéle ve 3 bezprostředně následujících zdaňovacích obdobích nebo obdobích, za něž je podáváno daňové přiznání, a to v jednotlivých obdobích maximálně ve výši částky, o kterou úhrn zisků z pohledávek v rámci tohoto stejného souboru pohledávek převýší úhrn pořizovacích cen pohledávek nebo jejích částí, které nelze uznat jako výdaj (náklad) podle ustanovení tohoto zákona....“

Z výše uvedené citace § 24 odst. 4 ZDP je plyne, že poplatník má možnost ztrátu uplatnit během následujících třech zdaňovacích období.

Z dikce zákona je rovněž zřejmé, že je podporována situace, kdy poplatník nejprve realizuje nejprve ztrátové pohledávky a posléze ziskové. V opačném pořadí dříve dosažený zisk ZDP kompenzovat neumožňuje.

6.1.1.4. Ostatní zvláštní daňové režimy postoupení pohledávky

6.1.1.4.1. Postoupení pohledávky nároku na poskytnutí náhrad podle zákona o půdě a podle transformačního zákona

ZDP rovněž upravuje daňové implikace pro specifickou situaci, kdy je postupována pohledávka spočívající v nároku na poskytnutí náhrad podle zákona o půdě a podle transformačního zákona (tj. zákona č. 183/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 42/1992 Sb., o úpravě majetkových vztahů a vypořádání majetkových vztahů v družstvech, ve znění pozdějších předpisů)³⁸.

Vzhledem k relativně úzkému okruhu adresátů předmětné úpravy pouze uvedme obecně, že i pokud je taková pohledávka postoupena za cenu nižší než nominální, zdaňuje postoupitel (oproti obecnému pravidlu) skutečný příjem z postoupení.

6.1.1.4.2. Postoupení pohledávky nároku na převedení jiných pozemků podle § 11 odst. 2 zákona č. 229/1991 Sb.³⁹

V této velmi specifické situaci platí v souladu s § 4 odst. 1 písm. g) ZDP, že od daně z příjmů fyzických osob jsou osvobozeny „*náhrady přijaté v souvislosti s nápravou některých majetkových křivd podle zvláštních předpisů, příjmy z prodeje nemovitostí, movitých věcí nebo cenných papírů vydaných podle zvláštních předpisů a úroky ze státních dluhopisů vydaných v souvislosti s rehabilitačním řízením o nápravách křivd*“.

Převedení nároku (pokud není sám realizován oprávněnou osobou) na převedení jiných pozemků formou postoupení pohledávky představuje náhradu přijatou v souvislosti s nápravou majetkové křivdy a proto je tento příjem osvobozen od daně z příjmů fyzických osob.

V této souvislosti je zajímavé, že oproti předchozímu případu (Postoupení pohledávky nároku na poskytnutí náhrad podle zákona o půdě a podle transformačního zákona)

³⁸ DRBOHLAV, Josef a Tomáš POHL. *Pohledávky z právního, účetního a daňového pohledu*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, 241 s. Daňová řada. ISBN 978-80-7357-599-1. , str. 164-167

³⁹ tamtéž, str. 167-168

nepředstavuje pro postupníka vypořádání nároku vůči příslušné instituci příjem osvobozený od daně z příjmů právnických osob, neboť s pohledávkou nepřechází status oprávněné osoby.⁴⁰

6.1.1.4.3. Postoupení pohledávky z titulu smluvních sankcí

ZDP obsahuje specifickou úpravu pro pohledávky z titulu smluvních sankcí.

Oproti standartním pohledávkám (např. z obchodního styku) platí, že pohledávky/závazky z titulu smluvních sankcí jsou daňově relevantní až v okamžiku jejich úhrady, přestože je o obou typech pohledávek účtováno identickým způsobem.

Konkrétní úpravu obsahuje ZDP v ustanovení § 23 odst. 3 písm. b) bod 1. V souladu s tímto ustanovením se výsledek hospodaření, „...snižuje o rozdíl, o který smluvní pokuty a úroky z prodlení, penále a jiné sankce ze závazkových vztahů zúčtované ve prospěch výnosů podle zvláštního právního předpisu u poplatníka, který vede účetnictví, převyšují přijaté částky v tomto zdaňovacím období. Do tohoto rozdílu nelze zahrnout částky pohledávek z těchto sankcí, které zanikly v průběhu nebo k poslednímu dni zdaňovacího období. Za zánik pohledávky se pro účely tohoto ustanovení považuje i její **postoupení**.“

Z výše uvedené dikce ZDP je zřejmé, že daňové implikace se v případě pohledávek ze smluvních sankcí (oproti „standartním“ pohledávkám) posuzují ve svém souhrnu za všechny takové pohledávky, které poplatník má.

Pokud dojde k úhradě pohledávky ze smluvních pokut v některém z následujících zdaňovacích období, zvýší se o přijatou částku základ daně v období, ve kterém dojde k úhradě v souladu s ustanovením § 23 odst. 3 písm. a) bod 6 ZDP.

Předmětné ustanovení zároveň uvádí, že „... Věřitel, který vede účetnictví a **postoupí pohledávku z těchto smluvních sankcí nebo u kterého pohledávka z těchto smluvních sankcí zanikne jiným způsobem než jejím uhrazením nebo splynutím práva s povinností u jedné osoby, a její výše byla podle písmene b) bodu 1 položkou snižující výsledek hospodaření v předchozích zdaňovacích obdobích, je povinen o částku této pohledávky zvýšit výsledek hospodaření, pokud již nebyl o stejnou částku zvýšen podle bodu 2.**

⁴⁰ tamtéž str. 168

Z výše uvedeného přiblížení úpravy v ZDP lze zobecnit, že postoupení pohledávky z titulu smluvních sankcí s sebou nese stejné důsledky z hlediska daně z příjmů jako uhrazení takové pohledávky v následujícím zdaňovacím období.

Postoupení pohledávky z titulu smluvních sankcí nabyté postoupením

V případě postoupení pohledávky z titulu smluvních sankcí nabyté postoupením neobsahuje ZDP specifickou úpravu.

Na tento případ se tak použije obecné pravidlo stanovené v § 24 odst. 2 písm. s) ZDP, tj. pořizovací cenu pohledávky z titulu smluvních sankcí nabyté postoupením lze uznat jako daňově uznatelný náklad do výše příjmů z postoupení této pohledávky.

6.1.1.4.2. Postoupení směněčné pohledávky

Pokud poplatník vede účetnictví a prodává směnku, pak lze do daňově uznatelných nákladů uznat v souladu s ustanovením § 24 odst. 2 písm. ze) ZDP pořizovací cenu směnky do výše příjmů z prodeje této směnky.

6.1.2. VKLAD/KAPITALIZACE POHLEDÁVKY

Daňové důsledky vkladu/kapitalizace pohledávky se liší zejména dle skutečnosti, zda poplatník vede účetnictví či ne. Proto je níže pojednáno o jednotlivých situacích odděleně.

6.1.2.1. Vklad pohledávky poplatníkem vedoucím účetnictví

Jak bylo pojednáno v obecné části této práce, může být pohledávka, u níž to zákony nezakazují, a která není vůči společnosti samotné, použita jako nepeněžitý vklad.

Z účetního pohledu dochází ke změně formy aktiva a to z pohledávky, tedy finančního majetku, na majetkový podíl, dlouhodobý finanční majetek.

Z tohoto důvodu se ocenění daného aktiva v účetnictví poplatníka nemění a je rovno účetní zůstatkové ceně pohledávky použité jako nepeněžitý vklad.⁴¹

⁴¹ DRBOHLAV, Josef a Tomáš POHL. *Pohledávky z právního, účetního a daňového pohledu*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, 241 s. Daňová řada. ISBN 978-80-7357-599-1. , str. 191

Pro daňové účely je hodnota pohledávky v případě nepeněžitého vkladu důležitá, neboť jí odpovídá daňová hodnota podílu neboli nabývací cena podílu dle § 24 odst. 7 ZDP.

Určení nabývací ceny podílu je důležité pro následné nakládání s podílem (akcie, podíl na společnosti s ručením omezeným, komanditní společnosti nebo družstvu).

Pokud je totiž následně prodávána akcie, jež není v souladu s účetními předpisy oceňována reálnou hodnotu (obecně jde o situace, kdy podíl poplatníka nepředstavuje rozhodující nebo podstatný vliv na jiné společnosti) nebo podíl na jiných výše uvedených obchodních společnostech, lze nabývací cenu uznat jako daňově uznatelný výdaj do výše příjmů z prodeje v souladu s ustanovením § 24 odst. 2 písm. w) ZDP.

6.1.2.2. Kapitalizace pohledávky poplatníkem vedoucím účetnictví

V souladu s obecnou částí představuje kapitalizace pohledávky z právního pohledu úhradu peněžitého dluhu.

V některých případech mohou však i v tomto případě vznikat daňové dopady u společníka, který pohledávku kapitalizuje⁴² a to v návaznosti na postup účtování o daných transakcích.

Jde o případy, kdy (i) poplatník nabyt pohledávku za částku nižší než nominální, (ii) ke kapitalizované pohledávce existují opravné položky vytvořené dle ZOR a (iii) při kapitalizaci pohledávky vzniklé z titulu smluvních sankcí.

6.1.2.3. Vklad pohledávky poplatníkem fyzickou osobou s daňovou evidencí

Pokud je pohledávka vložena poplatníkem fyzickou osobou, která vede daňovou evidenci, je tento poplatník povinen postupovat dle ustanovení § 23 odst. 13 ZDP.

Z předmětných ustanovení plyne, že v případě vkladu pohledávky je pro poplatníka příjmem hodnota pohledávky a to i v případech, kdy je hodnota započítávaného vkladu nižší, než je hodnota pohledávky.

Hodnotou pohledávky se dle § 5 odst. 9 ZDP rozumí jmenovitá hodnota pohledávky nebo pořizovací cena v případě nabytí postoupením. V případě pohledávek nabytých

⁴² tamtéž str. 195-197

děděním či darem je hodnota pohledávky rovna ceně zjištěné ke dni nabytí podle zákona o oceňování majetku.⁴³

V případě prodeje podílu v obchodní společnosti budou daňové implikace určeny rovněž dle § 24 odst. 2 písm. w) ZDP.

6.1.2.4. Vklad pohledávky poplatníkem fyzickou osobou, která nevede účetnictví ani daňovou evidenci

I v tomto případě bude použito ustanovení § 23 odst. 7 ZDP, neboť toto ustanovení se vztahuje na vklad pohledávky poplatníkem, který nevede účetnictví.

6.2. Zákon o dani z přidané hodnoty

Oproti ZDP je právní úprava týkající se pohledávek v ZDPH poměrně strohá.

Domnívám se, že důvodem může být skutečnost, že výběr prostředků do veřejných rozpočtů prostřednictvím daně z přidané hodnoty je primárně cílen na transakce s reálnými statky, v právní terminologii by se zjednodušeně dalo říci s hmotnými věcmi, a poskytování služeb.⁴⁴

Oproti tomu pohledávky, jak již bylo dříve uvedeno, jsou z právního pohledu v současně účinném OZ považovány za jiná majetková práva a v NOZ za věci nehmotné.

Důvodem je, mezi jinými, snazší kontrolovatelnost transakcí s reálnými statky a tím i nižší úroveň transakčních nákladů při výběru této daně.

Z transakčního hlediska jsou nejdůležitějšími ustanoveními ZDPH § 14 odst. 5 písm. c) a dále § 54 odst. 1. písm. u).

V obecné části této práce bylo pojednáno o struktuře ZDPH. V § 2 ZDPH je stanoveno, co je objektem daňověprávních vztahů, které jsou předmětem normování ZDPH.

⁴³ Zákon č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku a o změně některých zákonů. In: 1997

⁴⁴ *Nakládáním s pohledávkami např. formou postoupení totiž zpravidla žádná dodatečná přidaná hodnota z ekonomického hlediska vytvořena není a bylo by tak zbytečně zatěžující vybírat daň i v této souvislosti. Tento závěr je, jak je níže pojednáno, modifikován v případech, kdy postupování pohledávek je hlavní činností plátce a představuje tak skutečnost, již si zákonodárce přál zdanit.*

Velmi důležité pro další pojednání je ustanovení § 2 odst. 2 písm. a) a písm. b) ZDPH, ve kterých je uvedeno, že zdanitelné plnění, tj. plnění, z jehož hodnoty se daň z přidané hodnoty vybírá, je takové plnění, které je předmětem daně a současně není od daně osvobozeno.

Pro učinění závěru o aplikaci daně z přidané hodnoty je tedy nezbytné zkoumat, jak ZDPH dále nahlíží na transakce s pohledávkami.

V § 14 odst. 1 písm. a) ZDPH je stanoveno, že za poskytnutí služby se rozumí také převod práv. Z právního hlediska dochází při postoupení či vkladu pohledávky k převodu práv. Lze tedy konstatovat, že transakce s pohledávkami jsou dle tohoto ustanovení považovány za zdanitelné plnění pro účely daně z přidané hodnoty.

ZDPH však co se týká oblasti nakládání s pohledávkami, obsahuje další ustanovení, která, jak uvidíme, uvedené obecné pravidlo modifikují.

Odlišný závěr k obecnému ustanovení, z něhož by bez dalšího plynula „zdanitelnost“ při nakládání s pohledávkami ve všech případech, představuje § 14 odst. 5 písm. c) ZDPH a § 54 odst. 1 písm. u) ZDPH.

Z ustanovení § 14 odst. 5 písm. c) ZDPH plyne, že za poskytnutí služby se nepovažuje postoupení vlastní pohledávky vzniklé plátcí.

Lze tedy konstatovat, že pokud plátce převádí práva k pohledávkám, které jsou jeho vlastní, nebudou takové transakce podléhat dani z přidané hodnoty, neboť budou mimo definici předmětu daně z přidané hodnoty.

Z uvedené dikce zákona je zřejmé, že za takové pohledávky nemohou zřejmě být považovány pohledávky, které plátce nabyl postoupením a dále je postupuje, ledaže postupování pohledávek představuje vlastní činnost plátce. V ekonomické praxi tak půjde zejména o plátce, kteří se zabývají faktoringem či forfaitingem.

ZDPH upravuje v Dílu 8, tj. §§ 51 až 62, osvobození od daně z přidané hodnoty bez nároku na odpočet daně.

V § 54 ZDPH jsou vymezeny činnosti, které ZDPH považuje pro své účely za činnosti finanční. Za takovou činnost se dle § 54 odst. 1 písm. u) ZDPH považuje *postoupení*

pohledávky postoupené jiným subjektem, v ekonomické praxi půjde ve většině případů o prodej dříve nakoupené pohledávky.

Dle druhé věty předmětného ustanovení však *osvobozeno od daně není poskytování služeb, jejichž předmětem je vymáhání dluhů a faktoring*, tj. služeb, které s postupováním pohledávek souvisí a úplata představuje ohodnocení aktivity spočívající ve vymáhání a faktoringu a zpravidla tedy neplyne z rozdílu mezi nominální hodnotou pohledávky a prodejní/kupní cenou pohledávky, jako v případě „klasického“ postoupení.

Lze tedy konstatovat, že činnost spočívající ve vymáhání pohledávek, přestože je bezpochyby s existencí a osudem pohledávky spojena, osvobozena od DPH není.

Pohledávky za dlužníky v insolvenčním řízení

ZDPH dále v ustanovení §§ 44 a 46 speciálně upravuje daňový režim u pohledávek za dlužníky v insolvenčním řízení (viz insolvenční zákon⁴⁵).

Převažující část zákonné úpravy v této oblasti je netransakčního charakteru. Je však z pohledu daně přidané hodnoty zajímavá svou specifičností, a proto o ní bude dále stručně pojednáno.

Důvodem speciální úpravy oproti úpravě obecné je skutečnost, že schopnost splácet je u dlužníka v insolvenčním řízení omezena a tudíž stát umožňuje plátcí, který má pohledávku vůči dlužníkovi v insolvenčním řízení, aby při splnění určitých podmínek mohl provést opravu výše daně na výstupu, tj. získat zpět dříve odvedenou daň z přidané hodnoty.

Základním pravidlem je dle § 44 odst. 1 ZDPH, že předmětná pohledávka vznikla nejpozději 6 měsíců před rozhodnutím soudu o úpadku. Specifické podmínky, které musí plátce v této souvislosti splnit jsou taxativně vyjmenovány v § 44 odst. 1 písm. a) až d) ZDPH. Mezi tyto podmínky patří:

- 1) rozhodnutí soudu o prohlášení konkursu na majetek dlužníka (§ 44 odst. 1 písm. a) ZDPH)

⁴⁵ Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). In: 2006

- 2) věřitel, tj. plátce, předmětnou pohledávku přihlásil ve lhůtě stanovené soudem pro přihlášení a tato pohledávka byla soudem zjištěna a přihlíží se k ní
- 3) věřitel, tj. plátce., a dlužník nejsou a ani v době vzniku pohledávky nebyli osobami, které jsou
 - kapitálově spojené dle § 5a odst. 3 ZDPH, s tím, že výše podílu činí nejméně 25% na základním kapitálu nebo hlasovacích právech
 - osobami blízkými
 - osobami podnikajícími s plátcem na základě smlouvy o sdružení nebo jiné obdobné smlouvy
- 4) věřitel, tj. plátce, doručí dlužníkovi daňový doklad vystavený v souladu s § 44 odst. 6 ZDPH

V této souvislosti je nutno uvést, že ZDPH v § 44 odst. 5) rovněž stanoví povinnost dlužníka provést zrcadlovou operaci v oblasti daně z přidané hodnoty, tj. snížit svůj dříve uplatněný nárok na odpočet.

Za ustanovení „transakčního“ typu však můžeme považovat § 44 odst. 7 ZDPH, neboť upravuje režim při postoupení pohledávky za dlužníkem v insolvenčním řízení, u níž byla uplatněna oprava výše daně, jak je popsáno výše.

ZDPH v tomto případě stanoví, že při postoupení takové pohledávky je postupník povinen opět provést opravu výše daně, tj. znovu odvést daň z přidané hodnoty, kterou v souladu s výše uvedenými podmínkami uplatnil jako nárok na odpočet daně.

Tuto skutečnost musí oznámit dlužníkovi spolu s číslem daňového dokladu (a náležitostmi dle § 46 odst. 1 ZDPH), kterým opravu provedl a dlužník je oprávněn uplatnit danou částku jako odpočet daně.

V této souvislosti je nutno zmínit, že opravy výše daně podle § 44 odst. 1 i 7 ZDPH se v souladu s § 44 odst. 9 ZDPH považují za samostatné zdanitelné plnění uskutečněná nejpozději posledním dnem zdaňovacího období, ve kterém byl opravný daňový doklad doručen dlužníkovi.

6.3. Ostatní daňové předpisy

6.3.1. Zákon o dani dědické, darovací a z převodu nemovitostí

ZDDPN upravuje transakce s pohledávkami zejména v oblasti daně z převodu nemovitostí. Zmínku v souvislosti s pohledávkami lze však najít i v části věnované dani dědické a darovací.

Daň dědická

Do předmětu daně jsou rovněž zahrnuty pohledávky. Tato skutečnost je zřejmá z ustanovení § 3 odst. 1) písm. b) ZDDPN, kde je stanoveno, že pohledávky jsou považovány za majetek pro účely daně dědické.

Z právního pohledu je rovněž zajímavé, že pro účely ZDDPN jsou pohledávky považovány za *movitý majetek*. Tato skutečnost vyplývá ze zavedené legislativní zkratky na konci předmětného ustanovení.

Daň darovací

Daní darovací, kromě jiného, podléhá bezúplatné nabytí pohledávky. V ustanovení věnujícím se předmětu daně darovací, tj. § 6 odst. 1 písm. a) ZDDPN, však nenajdeme pohledávky samostatně vyjmenované, neboť je zde použita výše uvedená legislativní zkratka *movitý majetek*, která již, jak je uvedeno výše pohledávky rovněž zahrnuje.

Ohledně osoby poplatníka je vhodné zmínit ustanovení § 5 ZDDPN, kde je zakotveno, že ve většině případů bude touto osobou nabyvatel pohledávky, tj. obdarovaný.

Odlišná situace však nastává, pokud by nabyvatelem pohledávky byla fyzická osoba, která nemá trvalý pobyt v tuzemsku nebo právnická osoba, která nemá sídlo v tuzemsku. V takovém případě by byl poplatníkem daně darovací dárce, tj. postupitel.

Daň z převodu nemovitostí

Obecně lze konstatovat, že poplatníkem daně z převodu nemovitostí je převodce. Tato skutečnost plyne z ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) ZDDPN.

Jak je však stanoveno hned v bezprostředně následujícím ustanovení, tj. § 8 odst. 1 písm. b) ZDDPN, odlišná situace nastává, pokud jde o nabytí nemovitosti v souvislosti

s postoupením pohledávky. V tomto případě je poplatníkem daně z převodu nemovitostí nabyvatel.

Je logické, že, aby se nabyvatel vůbec mohl stát poplatníkem daně z převodu nemovitostí, musí být takováto transakce vymezena v předmětu daně.

V daném případě se tak děje v § 9 odst. 2 ZDDPN, kde je stanoveno, že předmětem daně z převodu nemovitostí je rovněž *přechod vlastnictví k nemovitostem v souvislosti s postoupením pohledávky*.

Aby bylo možno pro výše uvedený případ vůbec příslušnou daň vypočítat, je nutno zodpovědět otázku, jak se stanoví základ daně.

Odpověď na tuto otázku nám poskytuje ZDDPN v ustanovení § 10 odst. 1 písm. c), kde se uvádí, že základem daně z převodu nemovitostí je *cena zjištěná podle zvláštního právního předpisu⁴⁶ platná v den nabytí nemovitosti* v souvislosti s postoupením pohledávky.

V případě nabytí nemovitosti v souvislosti s postoupením pohledávky končí, v souladu s § 21 odst. 2 písm. b) ZDDPN, lhůta pro podání přiznání k dani z převodu nemovitostí 3 měsíce po uplynutí měsíce, v němž došlo k nabytí účinnosti smlouvy o postoupení pohledávky.

Zajímavou možnost nabízí poplatníkům ustanovení § 25 odst. 4 ZDDPN, kde je uvedeno, že Generální finanční ředitelství daň z přechodu vlastnictví k nemovitosti v souvislosti s postoupením pohledávky promine na žádost daňového subjektu, dojde-li ke zpětnému nabytí nemovitosti původním vlastníkem.

Podmínkou prominutí je podání příslušné žádosti daňovým subjektem, zřejmě poplatníkem daně z převodu nemovitostí, nejpozději do 3 let ode dne nabytí vlastnictví k nemovitosti původním vlastníkem.

V souladu s ustanovením § 8 ZDDPN vyplývá, že daňovým subjektem, který je oprávněn podat žádost o prominutí daně z převodu nemovitostí může být jak osoba

⁴⁶ Zákon č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku a o změně některých zákonů. In: 1997

převodce

(§ 8 odst. 1 písm. a) ZDDPN), tak osoba nabyvatele (§ 8 odst. 1 písm. b) ZDDPN).

Možností postupovat tímto způsobem chtěl zákonodárce zřejmě reflektovat ekonomickou realitu, kdy mohou nastat případy, že se nemovitost vrací původnímu vlastníkovu a v minulosti již byla změna vlastnictví mezi týmiž subjekty dani z převodu nemovitostí podrobena.

7. Vliv mezinárodního daňového práva na aktivní transakce s pohledávkami

Pro učinění závěru ohledně vlivu mezinárodního daňového práva na transakce (zejména postupování pohledávek) s pohledávkami u nichž je jeden ze subjektů transakce daňovým nerezidentem ČR, tj. osobou vymezenou ustanovením § 2 odst. 3 ZDP nebo § 17 odst. 4 ZDP (tj. daňových nerezidentů), je nejdříve nutno zkoumat, jak na danou situaci nahlíží ZDP.

Konkrétně nás v dané situaci zajímá, zda příjem dosažený při aktivních transakcích (postoupení, vklady) s pohledávkami podléhá zdanění v ČR.

Potřebnou úpravu najdeme v § 22 ZDP, který blíže specifikuje, které příjmy jsou u daňových nerezidentů považovány za příjmy ze zdrojů na území ČR.

7.1. Postoupení pohledávky

Transakce s pohledávkami jsou konkrétně upraveny v ustanovení § 22 odst. 1 písm. g) bod 11 ZDP, z kterého plyne, že příjmy od poplatníků uvedených v § 2 odst. 2 ZDP a § 17 odst. 3 ZDP (tj. daňových rezidentů) a od stálých provozoven daňových nerezidentů na území České republiky, z úhrad pohledávky nabyté postoupením jsou u daňových nerezidentů považovány za příjmy ze zdrojů na území České republiky.

Z předmětného ustanovení ZDP je tedy zřejmé, že v situaci, kdy je pohledávka, kterou má hradit český daňový rezident, nabyta daňovým nerezidentem postoupením a inkasována, podléhá tento příjem zdanění v České republice.

Pro učinění konečného závěru o tom, zda příjem z postoupení pohledávky bude v daném případě podléhat zdanění v České republice je však nutno nahlédnout, zda ZDP v některém ze svých ustanovení neupravuje odlišný postup, neboť se v daném případě jedná o daňověprávní vztah s mezinárodním prvkem.

Tato skutečnost je zohledněna v § 37 ZDP, kde je stanoveno, že *ustanovení tohoto zákona (ZDP) se použije, jen pokud mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána nestanoví jinak.*

Platí tedy, že pokud existuje mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, a tato smlouva upravuje danou oblast odlišně, je nutno ji aplikovat před ZDP.

V tomto případě měl zákonodárce zřejmě na mysli mezinárodní smlouvy o zamezení dvojího zdanění, jichž měla Česká republika uzavřena k 1. září 2013 81.⁴⁷

Z obecných právních principů pak lze dovodit, že mezinárodní smlouva nemůže daňovou pozici poplatníka zhoršit.⁴⁸

7.2. Vklad pohledávky

V této souvislosti je vhodné zmínit, že ZDP neupravuje situaci, kdy daňový nerezident vloží pohledávku do obchodní společnosti (dle ZOK obchodní korporace), daňového rezidenta České republiky.

Je tomu tak zřejmě v důsledku skutečnosti, že při učinění vkladu zpravidla žádný příjem vkladateli nevzniká, neboť za svou vloženou hodnotu (v našem případě pohledávku) získává ekvivalent v podobě podílu na společnosti.

Nyní pojďme nahlédnout, jak na příjmy dosažené aktivními transakcemi s pohledávkami nahlíží (i) modelová smlouva o zamezení dvojího zdanění OECD a dále (ii) nahlédněme, jak na tyto transakce pohlíží smlouva o zamezení dvojího zdanění uzavřená s naším nejbližším sousedem, tj. Slovenskem.

7.3. Smlouvy o zamezení dvojího zdanění

Modelová smlouva o zamezení dvojího zdanění OECD explicitně nestanoví pravidla pro situaci, kdy (i) by daňovému nerezidentovi byl vyplácen daňovým nerezidentem

⁴⁷ <http://www.mfcr.cz/cs/legislativa/dvoji-zdaneni/prehled-platnych-smluv/2013/prehled-platnych-smluv-ceske-republiky-o-10203>, 20. říjen 2013

⁴⁸ Typickým příkladem by mohlo být, pokud by smlouva o zamezení dvojího zdanění mezi ČR a jiným státem uváděla vyšší sazbu daně aplikovatelnou např. na příjmy z licenčních poplatků, než ZDP.

V takovém případě by příslušné ustanovení smlouvy o zamezení dvojího zdanění aplikační přednost nemělo, neboť by ve svém důsledku vedlo ke zhoršení postavení účastníka daňověprávních vztahů.

příjem z titulu úhrady pohledávky nabyté postoupením nebo (ii) docházelo k vkladu/kapitalizaci pohledávky.

Domnívám se však, že na situaci, kdy je daňovým rezidentem vyplácen daňovému nerezidentovi příjem z pohledávky nabyté postoupením lze vztáhnout ustanovení Čl.14, tj. Ostatní příjmy Modelové smlouvy o zamezení dvojího zdanění OECD.

Tento článek stanoví, že příjmy rezidenta jednoho smluvního státu, o kterých se nepojednává v předchozích člancích smlouvy, podléhají zdanění jen v tomto státě.

Z uvedené dikce plyne, že za dané situace bude příjem z postoupené pohledávky podléhat zdanění pouze v zemi daňového nerezidenta a výše zmíněné ustanovení § 22 odst. 1) písm. g bod 11 ZDP nebude aplikováno.

Tato úprava je obsažena např. v Čl. 20 Ostatní příjmy Smlouvy mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o zamezení dvojího zdanění a zabránění daňovému úniku v oboru daní z příjmů a z majetku.

Na základě výše uvedeného výkladu lze učinit závěr, že pokud existuje mezi Českou republikou a příslušnou zemí daňového nerezidenta smlouva o zamezení dvojího zdanění (jejíž úprava se neodchyluje od modelové smlouvy o zamezení dvojího zdanění OECD), nebude příjem z pohledávky nabyté postoupením vyplácený daňovým rezidentem České republiky představovat příjem ze zdrojů na území České republiky, a tedy nebude v této zemi podléhat zdanění.

8. Výkladová činnost Ministerstva financí, role Komory daňových poradců a judikatura

Z důvodu vyjasnění či upřesnění některých potenciálně sporných ustanovení daňových zákonů plní velmi důležitou roli orgány daňové správy a Komora daňových poradců České republiky. Pokud však není orgány finanční správy rozhodnuto v konkrétní situaci z pohledu poplatníka uspokojivě, může se poplatník domoci ochrany svých práv v rámci právního soudnictví.

8.1. Výkladová činnost Ministerstva financí České republiky

Ministerstvo financí České republiky (dále jen „MFČR“), zejména prostřednictvím jím řízeného orgánu Generální finanční ředitelství, vydává doplňující informace v této oblasti formou např. sdělení či pokynu.

Z hlediska právní nauky se sice nejedná o pramen práva ve formálním smyslu, avšak vzhledem ke skutečnosti, že jde o zjednodušeně řečeno o formu výkladu⁴⁹ jednotlivých norem, lze očekávat, že se těmito informacemi budou poplatníci řídit a používat je v případě potřeby jako vodítko v dané situaci.

Nejucelenějším zdrojem doplňujících informací pro oblast daní z příjmů je Pokyn GFŘ č. D-6, k jednotnému postupu při uplatňování některých ustanovení zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.

Co se týče úpravy aktivních transakcí s pohledávkami, neposkytuje zmíněný Pokyn dodatečné či upřesňující informace.

8.2. Role Komory daňových poradců České republiky

Dalším významnou roli v oblasti vyjasňování daňových zákonů plní Komora daňových poradců České republiky (dále jen „KDPČR“) prostřednictvím speciálního tělesa, jímž je Koordináční výbor KDPČR (dále jen „KOOV“).

⁴⁹ pozn: k jediné právně závazné formě výkladu právních norem jsou oprávněny pouze soudy České republiky

KOOV je pravidelně zasedající výbor, ve kterém jsou zastoupeni zástupci KDPČR a daňové správy. Úkolem KOOV je přispívat k jednotnému výkladu jednotlivých daňověprávních norem zejména s dopadem na aplikační praxi. Proces přijímání jednotlivých závěrů probíhá formou diskuze nad příspěvky podanými daňovými poradci, již jsou v KDPČR povinně členy.

Na základě provedené rešerše na téma pohledávek, si níže přiblížíme vybrané příspěvky KOOV, které se zabývaly problematikou aktivních transakcí s pohledávkami. Z důvodu obsáhlosti jednotlivých příspěvků budou přiblíženy pouze závěry některých příspěvků.

719/12.11.03 – Uplatňování DPH v případě služeb vykupování dluhů a pohledávek

Příspěvek se zabýval režimem DPH v případě služeb spočívajících ve vykupování dluhů a pohledávek a byl uzavřen s tím, že poskytování služeb podle faktoringové smlouvy se považuje za uskutečňování dvou samostatných zdanitelných plnění (vykupování pohledávek za faktoringový poplatek a poskytnutí úvěru) pouze tehdy, pokud jsou uzavřeny dvě smlouvy nebo jsou obě plnění v rámci jedné smlouvy jednoznačně vymezena.

V takovém případě je u faktoringové služby uplatněna příslušná sazba daně a poskytnutí úvěru je od daně z přidané hodnoty osvobozeno.

40/23.03.05 – Uplatňování DPH při systematickém odkupu pohledávek po splatnosti

Závěrem příspěvku odsouhlaseným i MFČR je, že bezregresní nákup pohledávek po splatnosti nepředstavuje pro kupující společnost poskytnutí služby prodávající společnosti a nepředstavuje tak zdanitelné plnění.

681/23.06.04 – Uznatelnost ztráty z prodeje úvěrové pohledávky

Cílem tohoto příspěvku bylo ze znění ZDP dovodit, že část ztráty z prodeje úvěrové pohledávky může být za určitých podmínek daňově neuznatelná. MFČR však s navrhovaným řešením nesouhlasilo.

8.3. Vliv daňové judikatury

Daňové soudní spory představují spory v rámci správního soudnictví, neboť se jedná o spor ohledně rozhodnutí správního orgánu (orgánu finanční správy).

V souladu s ustanovením § 3 odst. 1) soudního řádu správního, ve správním soudnictví jednají a rozhodují krajské soudy a Nejvyšší správní soud České republiky.

V oblasti pohledávek existuje poměrně rozsáhlá judikatura a to zejména na úrovni Nejvyššího správního soudu České republiky (dále jen „NSS“), jejíž přiblížení však přesahuje rozsah této práce.

Z procesního hlediska jde u NSS o rozhodnutí o kasační stížnosti (kterou podávají jak daňové subjekty, tak správci daně), jíž žalobce napadá rozhodnutí krajského soudu České republiky (jako soudu 1. instance ve správním soudnictví) o žalobě podané proti pravomocnému rozhodnutí správce daně v daňověsprávním řízení.

9. Závěr

Hlavním cílem této diplomové práce bylo prozkoumání daňových implikací aktivních transakcí s pohledávkami. Domnívám se, že tento cíl byl dosažen, neboť práce pokrývá úpravu všech nejdůležitějších platných daňověprávních norem České republiky.

V obecné části této diplomové práce jsem zjistil, že současná soukromoprávní úprava jak v občanském tak obchodním právu dostatečně normuje aktivní transakce s pohledávkami.

Na základě provedené analýzy rekodifikační úpravy soukromého práva účinné od 1. ledna 2014, tj. zejména nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích, lze konstatovat, že úpravy této oblasti jsou pozitivní, neboť normují oblasti, které byly na základě aplikační praxe a ekonomického vývoje seznány jako nedostatečně upravené (např. globální cese, postoupení smlouvy či omezení nutnosti zhotovení znaleckého posudku při vkladech do obchodních korporací).

Jak bylo nahlédnuto, nejdetajnější úprava je zakotvena v zákoně o daních z příjmů, který pojednává obecně nejen o postupování pohledávek, ale zároveň i o speciálních případech, jako je např. postoupení pohledávek ze smluvních pokut nebo restitučních nároků.

Je zřejmé, že daňová úprava je velmi úzce provázána s obecnou právní úpravou, neboť daňové předpisy používají terminologii občanského i obchodního práva.

Pro daňové implikace zkoumaných transakcí je rovněž typické, že jsou závislé na účetní klasifikaci daného případu. Jako příklad lze uvést situaci, kdy je posouzení rozdílné v závislosti na skutečnosti, zda poplatník vede účetnictví či nikoliv, popřípadě uplatňuje své výdaje paušálem či procentem z příjmů.

Na základě rozboru zákona o dani z přidané hodnoty lze konstatovat, že tato daň není uvalena na aktivní transakce s pohledávkami, které nepředstavují hlavní činnost poplatníka.

Lze tedy uvést, že cílem zákonodárce není zatěžovat daní z přidané hodnoty převod pohledávek v rámci běžného obchodního styku (tento závěr neplatí v případě

obchodování s hmotnými statky, kdy jsou obecně zatíženy daní z přidané hodnoty všechny transakce).

Vzhledem k účasti daňových nerezidentů České republiky na lokálních ekonomických transakcích bylo v rámci práce rovněž pojednáno o daňových implikacích plynoucích z účasti těchto subjektů na směně.

Z provedené analýzy relevantních ustanovení zákona o daních z příjmů a relevantní mezinárodní daňové legislativy plyne, že příjmy (pokud vznikají) v rámci aktivních transakcí s pohledávkami s mezinárodním prvkem podléhají zdanění pouze v zemi, kde je subjekt transakce daňovým rezidentem, za předpokladu, že je mezi Českou republikou a konkrétní zemí uzavřena smlouva o zamezení dvojího zdanění.

Vzhledem ke skutečnosti, že ekonomická realita přináší stále nové modality situací, které se dříve jevily jako statické, je přirozené, že vyvstává potřeba interpretace daňových předpisů a to ještě před vznikem soudního sporu či během něj.

V první situaci, tedy před vznikem soudního sporu, plní důležitou roli Ministerstvo financí České republiky, zejména prostřednictvím Generálního finančního ředitelství. Jedinou právně závaznou formu výkladu lze však v rámci současného právního řádu České republiky obdržet až v rámci rozhodnutí soudů správního soudnictví, jimiž jsou příslušné senáty krajských soudů a Nejvyšší správní soud.

10. Abstrakt

Předkládaná diplomová práce se zabývá problematikou transakcí s pohledávkami v daňovém právu a to se zaměřením na postoupení a vklady pohledávek a poskytuje ucelený pohled na danou oblast, jak z pohledu obecné právní úpravy, tak z pohledu finančněprávních norem. Problematika je řešena nejdříve v obecné části, kde jsou vymezeny základní právní normy a pojmy v dané oblasti spojené s pohledávkami. Vzhledem k rekonstrukci soukromého práva účinné počínaje 1. lednem 2014 jsou rovněž analyzovány změny, které přináší nový občanský zákoník a zákon o obchodních korporacích. Rovněž je pojednáno o ekonomických aspektech možných způsobů (forfaiting, faktoring, vklad) financování prostřednictvím pohledávek. V aplikační části diplomové práce jsou analyzovány jednotlivé právní normy daňového práva z pohledu zvoleného tématu s hlavním zaměřením na zákon o daních z příjmů, který obsahuje nejrozsáhlejší úpravu a pokrývá velké množství odlišných situací v případě transakcí s pohledávkami (např. speciální režim pro obchodníky s pohledávkami). Vzhledem k otevřenosti české ekonomiky jsou rovněž rozebírány daňové implikace v případě účasti daňových nerezidentů na transakcích s pohledávkami. Ekonomická realita se vyvíjí velmi rychle a daňová legislativa nemusí být vždy schopna reflektovat tyto změny včas, proto je velmi důležitá oblast interpretace daňových norem a soudnictví v této oblasti. V této souvislosti je pojednáno o roli jednotlivých subjektů (Ministerstvo financí České republiky, Komora daňových poradců České republiky, správní soudy).

11. Abstract

This diploma thesis deals with the area of transactions with receivables in the tax law with the special focus on cessions/assignments and in-kind contributions of receivables. The diploma thesis provides a comprehensive view on the chosen topic both from the general legislation and the tax legislation specifically. The topic is firstly covered from the point of view of the relevant legislation and definitions used in the respective area. Due to the upcoming change in the civil law (Nový občanský zákoník a Zákon o obchodních korporacích) effective as of 1 January 2014, the relevant implications entailed are analyzed as well. The thesis also describes economical aspects of transactions with receivables and as such factoring, forfaiting and in-kind contributions of receivables. The application part of the thesis covers the relevant tax legislation with the special focus on the income taxes act. This law covers the chosen topic from the broad perspective and deals with the special cases (such as trading with receivables) as well. Due to the openness of the Czech economy to other economies, the thesis analyzes also the tax implications when a Czech tax non-resident participates on the transaction. The economical reality develops rapidly and the tax law is not always able to cover the necessary changes without delay. Therefore, the interpretation of the tax legislation and the activity of the courts is important in this respect, The role of the relevant bodies in this area is described in this part of the diploma thesis.

12. Klíčová slova, název práce v anglickém jazyce

Klíčová slova

Pohledávka

Postoupení

Vklad

Zákon o daních z příjmů

Key words

Receivable

Cession/assignment

In-kind contribution

Income Taxes Act

Název práce v anglickém jazyce

Transactions with receivables in the tax law

13. Seznam pramenů

Právní normy:

1. Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). In: 2006
2. Zákon č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku a o změně některých zákonů. In: 1997
3. Zákon č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev, ve znění pozdějších předpisů. In: 2008
4. Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), ve znění pozdějších předpisů. In: 2012
5. Zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů. In: 2009
6. Zákon č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí, ve znění pozdějších předpisů. In: 1992
7. Zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů. In: 2004
8. Zákon č. 593/1992 Sb., o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů, ve znění pozdějších předpisů. In: 1992
9. Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů. In: 1991
10. Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů. In: 1992
11. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: 2012
12. Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: 1991
13. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: 1964
14. Zákon č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku a o změně některých zákonů. In: 1997
15. Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů. In: 2002

16. Vyhláška č. 502/2002 Sb., kterou se provádí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, které jsou pojišťovny, ve znění pozdějších předpisů. In: 2002
17. Vyhláška č. 501/2002 Sb., kterou se provádí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, které jsou bankami a jinými finančními institucemi, ve znění pozdějších předpisů. In: 2002
18. Vyhláška č. 500/2002 Sb., kterou se provádí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, které jsou podnikateli účtujícími v soustavě podvojného účetnictví, ve znění pozdějších předpisů. In: 2002

Ostatní:

1. KISLINGEROVÁ, Eva. *Manažerské finance*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, xl, 745 s. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7179-903-0.
2. ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2.
3. HRUBOŠOVÁ, Marcela. *Optimalizace pohledávek (nejen) pojišťoven*. Praha: Linde, 2009, 61 s. Praktické ekonomické příručky. ISBN 978-807-2017-584.
4. SKÁLOVÁ, Jana a Pěva POKORNÁ. *Účetní a daňové dopady transakcí v kapitálové společnosti*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2008, 309 s. ISBN 978-807-3573-973.
5. JANOUSEK, Lubomír. *Daňové výdaje 2005-2006: výklad je zpracován k právnímu stavu ke dni 1.1.2005*. Praha: ASPI, 2005, 574 s. ISBN 80-735-7083-1.
6. BRYCHTA, Ivan, Ivan MACHÁČEK a Martin DĚRGEL. *Daň z příjmů ...: výklad je zpracován k právnímu stavu ke dni ...* Praha: ASPI, 2009-, sv. Meritum (ASPI). ISBN 9788073579951.
7. KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995, xvi, 247 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 34-064-0177-5.

8. ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-922-2.
9. TALEB, Nassim. *Zrádná nahodilost: o skryté roli náhody na trzích a v životě*. Vyd. 1. Litomyšl: Paseka, 2013, 269 s. ISBN 978-80-7432-292-1.
10. BAKEŠ, Milan. *Finanční právo*. 6. upr. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, xxx, 519 s. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7400-440-7.
11. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2008, xvi, 1221 s. Velké komentáře. ISBN 978-807-4000-041.
12. ŠEBESTÍKOVÁ, Viola. *Účetní operace kapitálových společností: daňové a právní souvislosti*. 3., aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: Grada, 2005-, sv. Účetnictví a daně (Grada). ISBN 8024710277.
13. *Civilní judikatura: výběr aktuálních rozhodnutí Nejvyššího soudu a Ústavního soudu České republiky: judikáty týkající se občanského soudního řádu a občanského zákoníku*. 2. vyd. Editor Pavel Vrcha. Praha: Linde, 2005, 1295 s. ISBN 80-720-1542-7.
14. *Interpretace: Národní účetní rada /.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, 303 s. ISBN 978-80-7357-968-5.
15. ŠTENGLOVÁ, Ivana, Stanislav PLÍVA a Miloš TOMSA. *Obchodní zákoník: komentář*. 12. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009, xxii, 1375 p. ISBN 80-740-0055-9.
16. BĚLOHLÁVEK, Alexander J. *Nový občanský zákoník: srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, 829 s. ISBN 978-80-7380-413-8.
17. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2008, xvi, 1221 s. Velké komentáře. ISBN 978-807-4000-041.
18. DRBOHLAV, Josef a Tomáš POHL. *Pohledávky z právního, účetního a daňového pohledu*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, 241 s. Daňová řada. ISBN 978-80-7357-599-1.

19. Zápisy z koordinačních výborů Komory daňových poradců České republiky